

The Project Gutenberg eBook of Torpan tyttö I: Kuvauksia kansan elämästä, by Anton Wilhelm Lindgren

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Torpan tyttö I: Kuvauksia kansan elämästä

Author: Anton Wilhelm Lindgren

Release Date: December 31, 2010 [EBook #34798]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TORPAN TYTTÖ I: KUVAUKSIA KANSAN ELÄMÄSTÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

TORPAN TYTTÖ I

Kuvauksia kansan elämästä

Kirj.

A. W. LINDGREN

Hämeenlinnassa v. 1884,
Hämäläisen osake-yhtiön kirjapainossa.

Tekijän kustantama.

Iltakello soi Onkiveden kirkon tapulista. Pitäjän uni-lukkari oli itse sitä soittamassa.

Hän oli sitä työtä toimittanut jo pian neljäkymmentä vuotta joka lauantai- ja juhla-aattoiltana. Hän ei uskonut sitä tointa kellekään muulle. Se oli hänen mielestensä pyhin kaikista kellon soittamisista.

Sillä sanomakellot, jotka ilmoittivat jonkun seurakuntalaisen kuolleeksi, eivät olleet muuta kuin julistamista, että joku syntinen oli erinnyt tästä mailmasta. Eikä kellot tienneet sanoa, oliko hän kuollut synneissensä taikka niistä puhdistettuna ja vanhurskautettuna.

Ja kun pyhä-aamuna joku haudattiin ja kellot soivat, niin ei niidenkään äänestä kukaan tietänyt sanoa, mihin sielu oli erinnyt siitä ruumiista, joka nyt laskettiin maan poveen.

Eikä papinkello eikä yhteensoitto olleet nekään samasta arvosta kuin iltakello. Sillä ne kutsuivat vain seurakuntaa jumalan palvelukseen. Ja seurakunta oli sekalainen ja enimmältään syntinen.

Kun unilukkari kolkkasi ensimmäisen kumahduksen isolla kellolla, niin jokamies nosti lakkiansa ja luki hiljaisen siunauksen. Ja jokainen lakkasi työstänsä. Ja viikon hälinä vaiken. Ja koko luonto muuttui hiljaiseksi.

Väki, joka niityllä ja vainiolla oli työssä, palasi väsyneenä, mutta tyytyväisenä kotiin. Sillä viikon työt olivat päätetyt. Muuta kelloa ei suinkaan kaivattu, kutsumaan väkeä työstä pois.

Se kumahutti ensikerran. Ja kun humina oli hetken perästä vaiennut, kuului toinen ja sitte taas kolmas — aina yhdeksän kumahdusta, jotka muistuttivat vapahtajan ristiin naulitsemista.

Kun nämät yhdeksän kolkkausta olivat kuuluneet, alkoi unilukkari soittaa samaa suurta kelloa. Se muistutti että — kaikki oli täytetty.

Sanoimme ettet unilukkari uskonut tätä tointa muille, ei sen vuoksi, että hän piti itseänsä ainoana iltakellon soittajana, vaan sentähden että se oli hänen niin sanoakseen papillinen virkatoimensa.

Huomenkello oli kyllä hänen mielestäänsä yhtä juhlallinen ja alkoi samalla tavoin yhdeksällä kolkkauksella.

Mutta silloin oli unilukkarilla muita viran toimia, niin ettei hän kerinnyt kellotapuliin. Vaan iltakelloa ei hän sallinut minkään estää hänen itsensä soittamasta.

Unilukkari ei noudattanut mitään erityistä ajan määrää iltakellon soittamisessa. Talvella hän toimitti sen ehtoohämärässä ja pitkitti sen jälkeen aikaa aina sitä myöden kuin päiväkin piteni, ainoastaan keskusuvella, jolloin aurinko laski vasta puoli-kymmenen aikana, soitti hän iltakelloa vähän varhemmin.

Kun unilukkari oli lakannut soittamasta ja ennen kuin hän sulki tapulin luukut, katseli hän aina sitä laveata näkö-alaa, minkä paikkakunta tarjosi sinne ylhäälle.

Se oli sangen soma näkö-ala. Onkiveden selkä sinerti toisella sivulla, toisella oli kirkonkylän laveat vainiot ja niityt; niiden takana taas metsät ja kukkulat.

Mutta soma taikka ei, oli se unilukkarille aina hauskaa, niin talvella kuin suvellakin ja syksyn sateilla. Hän oli sillä alalla elänyt pitkän ikänsä. Hän tunsu joka hengen, lapsesta vanhukseen saakka; joka siinä liikkui, hääri ja pyöri tämän elämän pyrinnöissä.

Hän oli ollut lapsien opettaja ja aikaihminen neuvon antaja ja vanhusten tuttava ja kaikkien hyvä ystävä, siitä asti kuin hän seurakunnan virkaan pääsi.

Sanoimme *ollut*. Sillä uusi aika oli tuonut muassansa uusia opettajia ja uusia neuvonantajia ja uusia mielipiteitä.

Ne olivat tahtoneet sysätä vanhan unilukkarin syrjään. Hänen iltakelloansa ei enään kuultu samalla hartaudella kuin ennen.

Moni piti sitä turhamaisena kun muutamat nostivat lakkiansa iltakellon ensimmäisellä kolkkauksella. Pyhäpäivät ja sunnuntait eivät enää olleet ainoat, joita kansa vietti juhvana. Ja papin saarnat kirkossa ja opetukset lukusioilla eivät olleet ainoat puheet, joita kansa kuulteli.

Niitä oli jo syntynyt lisäyksiäkin, joita nimitettiin kansanhuveiksi. Niissä pidettiin puhetta "kansallisuudesta", joka oli samanlainen outo jumala kuin se, jota muinaiset Egyptiläiset palvelivat.

Mutta sen verran kansa oppi siitä pian tietämään, että sille oli huudettava "eläköön" ja että se asui jossain Helsingissä. Ja jollei sille ahkerasti huudettaisi "eläköön" joka kerta kuin sen kunniaksi pidettiin puheita, niin se pian kuolisi.

Näitä kaikkia oli vanha unilukkari, jonka elämä oli kulkenut tasaista ja hiljaista juoksua, saanut lopulla ikäänsä nähdä ja kuulla.

Hän oli saanut nähdä kansan juhlia, joihin kokoonnuttiin kaukaa ja läheltä, ja häntäkin oli kehoitettu huutamaan "eläköön" kansallisuudelle.

Mutta unilukkari, joka ei koskaan ollut tottunut huutamaan isoon ääneen muuta kuin mitä virsikirjassa oli, ei taipunut lausumaan hiljaakaan tuota "eläköön", joka hänen mielestäänsä oli kaikkea järjellistä nuottia vailla.

Hänellekoetettiin selittää, että mailma kulkee edistymiseen päin. Ja sitä ei unilukkari tahtonut

kieltää. Sillä hän oli nähnyt, että niinä vuosikymmeninä, jotka olivat kuluneet hänen lapsuutensa ja vanhuutensa välillä, paljon oli tapahtunut, jota ei muuksi käynyt nimittäminen kuin edistymiseksi. Mutta paljon oli tullut lisäksi semmoistakin, joka ei vienyt eteenpäin, vaan vinoon.

Oli suvi-ilta loppupuoella heinäkuuta. Ruislahot olivat tuleentuneet ja elon korjaamiseen oli ensi viikolla ryhdyttävä.

Tämän kaikki tiesi vanha unilukkari, siellä kun hän kellotapulista katseli kylää. Mutta se katseleminen huvitti häntä sittekin. Sillä alhaalla hän sen näki ainoastaan paikka paikalta; mutta täällä ylhäällä se oli hänen edessään yhdellä silmäyksellä.

Hän oli sydämessään kiitollinen hyvän vuodentulon toiveista, niinkuin tietysti jokainen ihminen on, paitsi se, jolla on paljon eloa säästössä aitassaan ja joka sen vuoksi toivoo hintain ylenemistä.

Unilukkari oli kasvanut yhteen seurakuntansa kanssa. Hän kärsei sen kärsimykset ja iloitsi sen ilot. Hän oli sen kanssa nähnyt sekä hyviä että pahoja päiviä.

Hän ei toivotellut hintain ylenemistä — jos hänellä joskus olisi syytäkin ollut. Hän tytyi vuoden "markkongiin" eikä joutunut kenenkään kanssa riitaan. Eikä kenenkään tarvinnut katsoa häneen sentähden karsaasti. Ja kun hän nyt iloitsi hyvistä vuodentulon toiveista, iloitsi hän pikemmin seurakuntansa puolesta, kuin itse puolestansa, nähdessänsä, että jokaiselle oli tuleva leipää.

Sillä niitä oli ollut joskus ja useinkin aikoja, jolloin monella oli leivästä puute.

Vanha unilukkari tuli alas tapulista ja alkoi astua maantietä kylää kohden. Kirkko ja hautausmaa olivat nimittäin vähän matkaa kylästä, keskellä vainiota.

Tien varrella tapasi hän Siuron rusthollarin, joka oli kylän, miltei koko pitäjän, äveriäinen mies. Tämä tavoitteli aidan yli tähkäpäitä ruispelloilta, koettaaksensa kuinka tuleentuneita jyvät olivat.

Sitä hän oli jo usein tehnyt. Sillä ei kukaan koko kylässä ollut niin tarkka noudattamaan aikaa. Hän ei laskenut hyvää heinänsä vanhentumaan korrella vaan niitti sen pois, kun se oli parhaassa voimassaan.

Häntä ennen oli kylässä noudatettu sitä tapaa, että kaukaisemmat niitut ensin korjattiin ja vasta sitte heinä-ajan lopussa kotiniitut.

Mutta Siuron rusthollari rupesi uutta tapaa viljelemään. Hän vei väkensä ensin kotiniituille, joissa voimakkain ruoho ja varhempi kasvu oli. Hän sanoi tahtovansa kunnialla koota parhaat heinävaransa. Ja vasta sitte, kun ne olivat säilyssä, mentiin takaniituille ja huonommille aroille korjaamaan, mitä niihin ehkä vielä heinän aikana oli ehtinyt kasvaakin.

Ei hän myöskään laskenut viljaansa varisemaan, vaikka hän antoi sen tuleentua; hän sai sillä tavoin kaikki jyvät riiheen ja aittaan.

Tällä ajattelevaisuudella ja varovaisuudella oli hän tullut kylän äveriäimmäksi isännäksi.

Ja kyläläisten oli pakko vähitellen ruveta noudattamaan hänen tapojansa, jolleivät tahtoneet vallan takapajulle ja muitten nauruksi jäädä.

"Hyvää iltaa, Siuro", sanoi unilukkari. "Tottapa viljanne jo on valmis leikattavaksi?"

"Hyvää iltaa! Luulisimpa olevan juuri maanantai-aamuksi," vastasi rusthollari.

"Mutta jos varisee jo huomenna?"

"Ei, sen verran kuin minä tähkäpäitten luontoa käsitän."

"Terveiksi. Mitä muuten kuuluu?" jatkoi unilukkari, tultuansa lähemmäksi ja tarjoten rusthollarille kättä.

"Eipä mitään erinomaista."

"Poikanne Severin on jo, kuulemma, palannut maanviljelys-opistosta."

"Niin on. Hän tuli kotiin toissa iltana."

"Kaiketi hän nyt on uhka maanviljeliä ja voittaa pian teidän?"

"Arvattavasti on hän ahkerampi apilassa ja vikkelämpi vikkerissä, kuin minä. Sillä senlasiin uusiin viljelyksiin en minä pysty. Mutta vielä minä hänen kanssansa lupaan kilvan kyntää ja ojaa kaivaa."

"Älkää sanoko! Uusi aikahan tykkänään halveksii meidän oijamme ja kyntöämme."

"Halveksikoon vain. Se halveksii monta muutakin seikkaa meidän ajoiltamme, joka ei olisi niinkään halveksittavaa."

He läksivät yhdessä astumaan kylää kohden, ja unilukkari jatkoi:

"Arvattavasti jätätte nyt talon pidon Severille ja rupeatte itse vaariksi?"

"Severi on vielä nuori taloa pitämään, niin koulunkäynyt kuin hän onkin. Semmoisiin en minä pane suurta luottamusta. He jyllästävätkin vaan nurin ja kaivavat oijia, joihin he itse kaatuvat."

"No miksi hänen sitte lähetitte maanviljelysopistoon?"

"Minä tahdoin hänen pois kotoa — te tiedätte ehkä kylläkin, minkä tähden — vaan muiden palvelukseen en minä häntä suvainnut. — Hän oli siis omiansa tuohon tekolannoituskouluun."

Unilukkari oli yksi niitä, jotka mielellään tahtovat tuntea lähimmäisensä sisälliset olot. Ei sen vuoksi, että hän niistä olisi tehnyt kyläpuheita, vaan totutusta tavasta. Sillä niinkuin jo olemme maininneet, käyttivät pitäjäläiset hänen neuvojansa ja uskoivat hänelle sen vuoksi usein syvimmät kotisalaisuutensa. Semmoista luottamusta piti unilukkari kirkollisen virkansa omaisuutena ja oli siinä yhtä tunnollinen kuin rippi-isä ainakin.

Hän ei siis tytynyt puoliin selityksiin, kenenkään kanssa ikänä hän joutui keskusteluihin, vaan pyrki aina perinpohjin asiaan, jos hänen neuvoansa sitte kysyttiin taikka ei.

Outo olisi tämmöisestä uteliaisuudesta närkästynyt. Mutta jokainen tunsikin unilukkarin ja tiesi, että salaisuus pysyi hänen luonansa salaisuutena. Eikä häneltä ollut milloinkaan kulkupuheita lähtenynnä, vaikka hän paljon tiesi.

Hän siis rohkeni jatkaa kyselevää keskusteluaan niinkin jäykän ja miltei ylpeän miehen kanssa kuin Siuron rusthollari oli.

Ja rusthollaria taas, vaikkei hän neuvoa kysynyt juuri keltään, ei ensinkään pahoittanut, että hän sai vähän purkaa ajatuksiansa niissä asioissa, jotka hänen mieltänsä painoivat, semmoiselle miehelle, josta hän tiesi, ettei se keskusteluja kantaisi sen pitemmälle.

"Ne seikat siis, jotka teidän pakoittivat lähettämään Severin pois kotiseuduilta, ovat jo ohitse," kysyi unilukkari.

"Eipä niin aivan, pelkään," vastasi rusthollari. "Mutta Severi ei saa jäädäkään kotiin, eikä kotiseudullensa. Hän tulee piakkoin asevelvolliseksi. Ja koska nuorten miesten muka on siinä muodossakin tähän aikaan palveleminen isän maatansa, niin palvelkoon hän aikansa puhtaasti ja vapaehtoisesti, ilman arvata."

* * * * *

Seuraavana aamuna, joka oli sunnuntai, siirryimme Puolamäen torppaan, vähäisen Tuohijärven rannalle.

Torppa oli saanut nimensä siitä, eitä kun sen nykyinen isäntä, kolmattakymmentä vuotta sitten, nuoren vaimonsa kanssa oli siihen muuttanut, elikkä oikeimmin sanoen, kannosta ja juuresta sen perustanut, oli mäellä runsaasti kasvanut puoloja.

Saman mäen rinteet olivat nyt peltoina. Ja sivulla, pitkin Tuohijärveen laskevaa pientä jokea, oli kauniit niitut, joita ojanteella kasvavat korkeat lepät suojelivat päivän helteeltä keskisuven poutina.

Järvi taas oli saanut nimensä siitä, että sen rannoilla kasvoi tukevaa koivumetsää. Ja sitä pidettiin arvokkaampana vielä siihen aikaan runsaan tuohen saannin tähden, kuin itse koivupuiden, jotka olivat liian kaukana kylältä, että niitä olisi ruvettu kaatamaan poltinpuiksi.

Koivikko oli syntynyt siitä, että vahva hongisto muinaisina aikoina oli kaadettu kaskeksi. Siaan oli kasvanut lehtimetsää, niinkuin tavallisesti ainakin.

Ajat tosin olivat muuttuneet Onkiveden pitäjässäkin. Metsä oli ylennyt arvossa. Kattoaineiksi ei enää käytetty tuohia, vaan pärettä, joita jokaisessa töllissäkin osattiin leikellä sitä varten tehdyllä koneella.

Sentähden muistutti jokaisen paikan nimi muinaisia aikoja eikä ensinkään nykyisiä. Ja nykyinen sukupolvi tuskin ymmärsikään, mistä nimet olivat alkunsa saaneet.

Puolamäen torppa oli itsekin kasvanut alkumuodostaan ei ainoastaan tilustensa, vaan rakennustensakin suhteen. Sitä tupaa, joka ensin oli nuoren pariskunnan ainoa huone, oli aikaa voittaen jatkettu oikealle ja vasemmalle. Talli ja navetta olivat niinkään kasvaneet sekä pituudelleen että korkeudelleen. Tähän tuli lisäksi aitat ja luhdit, sekä muita ulkokuoneita.

Näemme siis, että Puolamäen torppa oli koko muhkea sekä huoneittensa että maittensa puolesta.

Mutta hyvä tai huono, oli se kuitenkin torppa. Se ei vetänyt vertoja kruunun talolle, joka saattaa käydä perintö-oikeudella suvusta sukuun. Vielä vähemmin se oli verrattava perintö tilaan, jota saa myydä ja ostaa.

Sepä on meidän aikanamme herättänyt levottomuutta torppareissa, kun eivät saa täydellä omistusoikeudella hallita niitä tiloja, joita he viljelevät.

Heidän asemansa on muka epävakainen, niinkuin sen ainakin, joka vuokralla toisen omaisuutta nauttii.

Mutta jos meidän torpparit tietäisivät kuinka ulkomailla on sen asian laita, niin he ehkä olisivat levollisemmat.

Useammassa maassa on nimittäin melkein kaikkien maanviljeliäin tila samanlainen kuin meidän torpparien. Heillä on maansa ainoastaan vuokralla. Ja heidän on pakko muuttaa pois, milloin vaan omistaja kääkee.

Mutta meillä on torppareillakin usein elinkautiset sopimukset isäntäinsä kanssa. Ja käyvätpä torpat täällä joskus muutamilla ehdoilla perintönäkin. Paitsi sitä on meillä tuohon "muuttopäivään" pitkä aika. Ja sillä on laki tahtonut suojella torpparien oikeuksia.

Ylipäänsä ei tästä asiasta ole muuta sanottavaa, kuin että niitä on semmoisiakin ihmisiä ja perhekuntia, joilla ei ole torppaakaan.

Ja niille torppareille, jotka eivät tydy kohtaloonsa, on annettava se neuvo, että he kukin ostavat itsellensä perintötalon ja asuvat sitä hyvin, niin ei kukaan tule käskemään heitä päivätyölle eikä ajamaan heitä pois tilaltaan.

Puolamäen torppari ei ollut tytymätön. Hän oli itse, niinkuin jo sanoimme, metsästä raivannut tämän tilan. Ja senvuoksi oli hänellä sen asumisessakin tavallista paremmat ehdot. Hänen ei tarvinnut itsellensä eikä vaimollensa peljätä "muuttopäivää", ennenkuin he muuttaisivat majaa koko tästä elämästä.

Ja puhe oli, että hänen poikansakin vielä saisi elinkautisen asunto-oikeuden tilalle.

Mutta tyttäreille — Puolamäessä oli nimittäin tytär ja poika — ei siinä tapauksessa jäisi mitään, paitsi mitä oli säästetty rahoissa ja irtaimessa. Vaan paljonko sitä säästöä oli — tai oliko ensinkään, sitä ei muut tienneet kuin Puolamäen isäntä itse ja ehkä hänen emäntänsä. Sillä yhdessä he olivat työtä tehneet ja yhdessä koonneet ja säästäneet, mitä koossa ja säästössä oli.

* * * * *

Sunnuntai-aamuna oltiin varhain ylhäällä Puolamäen torpassa, niinkuin tavallisesti ainakin.

Sillä varhainen nousu tekee talon tukevaksi.

Mutta sunnuntaina ei kuitenkaan pitäisi oleman kiire nousemiseen, koska ei silloin mennä työhön? Vaan niitä on sunnuntainakin askareita, jotka ovat varhain tehtävät ja vaativat tarkkuutta, niinkuin muinakin päivinä.

Torpan nuori tytär, Mari, oli ottanut ne askareet huostaansa, helpoittaaksensa äidin kuormia, joka kyllä oli aikansa saanut raastaa, ennenkuin niin pitkälle oli päästy varoissa, että karjaa oli pihassa ja lampaista ja vasikoita karsinassa.

Hän oli pulska, tuore tyttö, se Mari, sokea varreltansa ja kirkas kasvoiltansa, niinkuin se suvinen sunnuntai-aamu, jonka kauneutta hän varhain oli noussut ihailemaan ja askareillansa pyhittämään.

Hän lypsi lehmät ja saatti ne veräjältä lähellä olevaan hakaan. Hän laski lampaat karsinasta samaan hakaan. Sitte hän hukutteli vasikat lämpimällä juomalla rannalle, jossa niille oli aidattu erityinen haka. Näytti siltä kuin erinomaisen hyvä sopu olisi vallinnut hänen ja kaikkien näiden luontokappalten kesken.

Syy tähän sopuun oli tuttavuus ja hyvänlainen kohtelu.

Vaikka torpanisäntä ja hänen poikansa Ivar olivat aimo pyssymiehiä ja pamaus silloin tällöin kuului Puolamäen seuduista, ei kuitenkaan rohjettu jättää vasikoita yöksi rannalle, eikä lampaita hakaan.

Sillä susi tai ilves olisi saattanut hiipiä takamaalta torpan lähelle, tekemään tuhoja.

Erittäin oli vaara tullut uhkaavammaksi siitä ajasta, kuin kieltoa keväällä ampumisesta oli ruvettu uudestaan noudattamaan.

Tosin ei susi eikä ilves olleet vielä koskaan käyneet Puolamäessä tervehtämässä; mutta ne olivat käyneet muualla. Ja siinä oli kyllä syytä varovaisuuteen.

Sentähden otettiin pieni karja aina yöksi huoneitten suojaan, ja laskettiin taas aamusilla ulos, niinkuin näimme Marin tekevän.

Mutta se oli tehtävä aikaisin aamulla, sillä luontokappaleet vaativat varhain ravintonsa, ja viihtyvät sitä paremmin, jota tarkempia heitä kohtaan siinä suhteen ollaan.

Kun Mari oli toimittanut askareensa, kävi hän järven rannalle.

Hän oli jo lapsuudesta ja siitä asti, kuin hän rupesi muistamaan, nähnyt saman järven. Hän oli nähnyt sen syys-harmaissa sumuissa ja talvisessa jää-peitteessä ja kevä-auringon kimalteissa ja suven suloisimmalla säällä.

Mutta aina se oli hänelle yhtä viehättävä, ehkä juuri sentähden, että se oli niin vaihetteleva.

Silla aamulla se oli toinen kuin ehtoolla, sydän-päivällä toinen kuin sydän yöllä, taivaan ollessa pilvisenä toinen kuin sen ollessa selkeänä, sateella toinen kuin poudalla.

Sen rannoilta ei enää kuulunut pikkulintujen laulua koivujen latvoista, niinkuin kevä-suvella. Mutta sen siaan oli puistossa nykyänsä ehkä enemmän pikkulintuja kaikkia lajia, kuin keväällä. Sillä poikueet kokountuvat mielellään ihmisasunnoitten lähelle syksy-suvella, ikään kuin etsien turvapaikkaa petolintujen ja muiden vihollistensa alta.

He ymmärsivät vaistollansa, että siellä, missä pyssy joskus paukahtelee, putoapi petolintu pian ilmasta tai oksalta ja lakkaa heitä vainoomasta.

Ja haukka ymmärtää myöskin vaistollansa, ettei semmoista taloa ole hyvä lähestyä, jossa pyssymiehiä asuu, vaikka saalista olisi kuinkakin runsaasti.

Mari käveli rantapolkua, pitkin puiston reunaa. Häntä huvitti pikkulintujen hiljainen elämöitseminen puiden oksilla, ne kun eivät vähääkään näkyneet häntä pelkäävän. Hänen toisella sivullansa kiili Tuohijärven sileä pinta aamu-auringon säteissä.

Hänen ajatuksensa olivat neiton unelmoita, niinkuin tytöt niitä unelmoivat kahdeksantoista vuotiaina.

Hän arveli ja ajatteli, että jos hänen täytyisi jättää kotipaikkansa, niin hänen epäilemättä tulisi ikävä tätä järveä, tätä koivikkoa, näitä lintuja, tätä taivasta, tätä aurinkoa.

"Tätä taivasta, tätä aurinkoa, voi minua höllä-mieltä, samahan aurinko ja sama taivas on muuallakin."

Vaan, tyttö, kun suru ja ikävä painaa mieltäsi, niin ei aurinko ole niin kirkas eikä taivas niin sininen kuin kotisi ja lapsuutesi päivinä.

Niinkauvan kuin olet äitisi suojassa ja kotitaivaasi kotosalla, ei suru pääse sydäntäsi sortamaan, vaikka surua olisikin.

Emme tiedä, vaihettelivatko nämät kahtalaiset ajatukset tytön mielessä, vai mitenkä hän vielä unelmoitansa jatkoi, mutta yhtäkkiä hän niistä havahti ja läksi kotia päin kiirehtimään.

Samassa hetkessä kuin hän ehti pihalle, saapui sinne toisaalta vieras, ratsastaen uljaalla hevosella.

Vieras oli nuori mies, puettu maanviljeliäin pukumalliin, siihen, jonka herrasmiehet parikymmentä vuotta sitten keksivät, mutta jonka talonpojatkin nykyaikana ovat itsellensä omistaneet.

Tosin on sitä viime-aikoina tullut hämmentämään nuot kansallispukujen kyhäykset; mutta kun ne eivät oikein ole päässeet vakaantumaa, on maalaisväen puku moniaalla pitänyt paikkansa. Se on harmaa, viheriäisillä reunuksilla ja hian suilla. Ja se vaatettaa oivallisesti nuoren, pulskan miehen, olkoon hän sitte herra taikka talonpoika.

Sillä on vielä sekin etu, että se painaa ulkomuotoonsa tuon raha-arvoisuuden, johon mailma tähän aikaan kaikin tavoin pyrkii.

Ratsumies oli Siuron rusthollarin poika Severin.

Pieni kainostus valaisi hetkeksi Marin kauniita kasvoja, nähdessään nuoren rusthollarin.

"Te täällä, Severin?" huudahti Mari.

"Severin kyllä, vaan en mikään te", vastasi nuorukainen, hypäten ratsultansa ja taluttaen sen lähimmän riiman alle, johon hän sen sitoi.

Mari oli niinikään puettu kansallis pukuun. Sillä hän oli niissä tavallisissa aamuvaatteissa, joita maalla on käytetty ammoisista ajoista ja jotka, kun ne ovat puhtaat, niinkuin Marilla aina, ovat yhtä somat kuin kansallispuku ja yhden näköisetkin.

Sillä tuo naispuolen kansallispuku nykyaikana ei ole mikään muu, kuin maatyttöjen aamuvaate, jos siitä karsii pois liialliset nauhat, rimsut ja ruusut.

"Miksis minua teitittelet, Mari?" kysyi Severin, melkein surun voittoisesti ja ojensi tytölle kättä; "olenko minä kasvanut sinun silmissäsi, taikka oletko sinä kasvanut omissa silmissäsi?"

"Enpä tiedä", vastasi Mari, ujosti, "te — sinähän olet nyt herra ja koulun käynyt."

"Koulun käynyt ja herra, olkoonpa niinkin. Mutta sinä olet kylän kaunihin".

"Tulitko pakiparaastasi sitä minulle sanomaan?"

"En, tällä kertaa tulin tänne isäni ja äitini käskystä."

"Oh."

"Meillä on huomenna rukiin leikkuu, ja tiedät että isäni silloin vaatii kaikkia apupäiviä, mitä saatavissa on."

"Siitä asiasta sinun on puhuttelemine isääni."

"Tietysti. Mutta minulla on äidiltäni terveisiä sinullekin. Hän arvelee, että sinä tavallisuuden mukaan tänäpänä tulet kirkolle, ja hän pyytää, että poikkeat meille kirkosta ja jäät ehtoopuoleksi häntä auttamaan. Sillä leikkuu on huomenna, talkoon mukainen, koska isä tahtoo eloa niin paljon kuin mahdollista kokkosille ja siis lukuisasti väkeä työhän."

"Onko se isäsikin tahto, että minä nähdään teidän askareissanne?"

"Askareet ovat äidin asiat, eikä isä tavallisesti kysy, keitä äidillä niissä on apuna. Mutta äiti pitää sinusta paljon, ja sentähden hän pyytää, että sinä tulisit häntä auttamaan tässä kiireessä."

"Sano siis terveisiä äidillesi, että minä tulen mielellänikin. Vaan isäsi asian tulee sinun sanoa isälleni, niinkuin jo mainitsin. — Ja siihen on hyvää aikaa, sillä tuossahan on isä."

Samassa tuli Puolamäen isäntä ulos makuuhuoneestaan. Nuori rusthollari meni häntä tervehtämään.

"Oho, niin varhain liikkeellä. Sitä minä nimitän virkuksi isännän aluksi," sanoi Puolamäki. "Ollaanko maanviljelyskoulussa niin varhaisia?"

"Ollaan sielläkin, mutta vielä varhaisempia täällä. Minä näen että te jo olette ehtineet leikata elonne parhaamat osat, koska kyköt kököttävät tuolla vainionne rinteellä."

"Niinpä niinkin. Meidän, torpparien, täytyy aina olla varoillamme, koska emme tiedä, milloin talosta tullaan käskemään apupäiville. Oma elo ei saa päästä varisemaan sekään. Ja sentähden meillä leikattiin eilen."

"Se oli hyvä. Te olette voittaneet Siuron, joka aina tahtoo olla ensimmäinen. Meillä leikataan vasta huomenna. Ja, niinkuin arvasitte, minä olen juuri hakemassa väkeä teiltäkin apupäiville."

Mainitsemme tässä selitykseksi, että Puolamäken torppa oli Siuron rusthollin maalla.

* * * * *

Puolamäen nuoret läksivät kirkolle rusthollarin pojan kanssa.

Mari oli valmistanut pukunsa kirkkoa varten sille aikaa kuin Severinille tarjottiin kahvia, joka tavara on välttämätöin suun-avaus vieraille tähän aikaan joka mökissäkin, saati varakkaimmissa.

Tyttö varusti itsensä kuitenkin talkoo-vaatteillakin, koska hänen oli jo kirkosta jääminen taloon. Hän

kantoi niitä nykyssä, johon hän myöskin oli kätkenyt virsikirjansa.

He vaelsivat samaa oikopolkua, jota Severin oli tullut ratsastaen. Nyt Severinkin käveli jalkasin, sillä hän ei kehdannut ratsastaa muiden käydessä, ja talutti hevostansa suitsista, jotka hän oli kietonut käsivarrellensa.

Mutta hevoselle oli taluttaja outo, koska hän oli kaksi vuotta, vähillä väliajoilla, ollut poissa kotoa.

Tosin oli se hänen omansa, varjosta saakka, mutta se oli vieraantunut isännästä, kun muut olivat sitä hoitaneet ja sillä ajaneet hänen poissa ollessansa.

Sentähden se nyt tahtoi solmita tuttavuutta uuden ratsastajansa kanssa ja pyrki usein hampain hänen hiaansa. Toisinaan se taas yritti ihan vapauteen, puristeli päätänsä, hyppeli ja potki takansa.

Severin tarttui sen suitsipieliin, pitääksensä sitä vähän ahtaammalla.

"Pahantapaisille ei ole annettava paljon vapautta", lausui hän; "ne väärin käyttävät sitä."

"Sulaa ystävyttähän sen kujeet ovat", sanoi Mari.

"Niinpä niinkin. Vaan muutamain ystävyys näkyy olevan vaarallista, jollei olla varoillansa. Ja Virkin ystävyys näyttää olevan sitä laatua."

"Tarkoitat siis, että ystäviäkin pitää ohjaaman?" lausui Mari.

"Kun ystävät ovat taitamattomia, niin."

"Sehän kai onkin todellisen ystävyuden tunnusmerkki, että ystävät ovat toinen toisellensa avulliset. Virkki kantaa sinua selässensä ja juoksee sinun rekesi edellä kilpa-ajoradalla — ja sinä ohjaat häntä, kun hän vikuroitsee."

"Ja ruokin ja juotan ja hoidan häntä."

"Ethän aivo lähteä Virkillä kilpa-ajolle?" kysyi Mari.

"Luultavasti en, koska en tiedä kelpaako Virkki kilpajuoksiaksi."

"Mutta jos kelpaisi, menisitkös sitte?"

"Miksen menisi. Ainahan on hauska voittaa."

"Sittehän sinun täytyy Virkkiä kurittaa ja vaivata ja rääkätä."

"Hyvä Hevonen ei pane sitä pahaksensa, kun sillä ajaa, vaikka välin huikeamminkin. Ja ilman harjoittamista tuskin mikään hevonen voittanee radalla. Mutta vaivaamalla ja räökkäämällä ei mikään hevonen tule kelvolliseksi voittoon."

"Mutta eiköhän moni koeta juuri vaivaamalla ja räökkäämällä saada hevostansa kilpajuoksiaksi?" kysyi Mari.

"Sepä juuri on kilpa-juoksujen ruma puoli, että moni, jolla ei itsellä ole kykyä ajamaan, eikä hänen hevosellansa juoksemaan, pyrkii radalle. Oikea hevosmies ei vaivaa eikä rasita hevostansa kilpa-ajon tähden."

Näitä ja muita pakinoiten jatkoivat nuoret tietänsä.

Usein tutustuvat he paremmin keskenänsä tämänlaatuisilla kanssapuheilla, kuin jos he syvempiä seikkoja haastelisivat.

Mielipiteet, järkevyyt, luonnon- ja sydämenlaatu tulevat helpommin ilmi tämmöisissä puheissa, kuin jos tärkeämpiin saavat luonteensa kätkeä.

Tosin olivat nämät kolme tutut keskenänsä jo nuoruudesta, mutta Severin oli ollut poissa kotoseuduilta vuosikautia. Ivar ja Mari olivat hänelle siis jo taas puoleksi outoja; sillä nuorena edistytään pikaisesti joko hyvän tai pahan puolelle.

Ylen pikaista edistymistä ei kuitenkaan ollut odotettavana torpan lapsilta, jotka hiljaisuudessa, yksinäisyydessä ja yhtäläisissä oloissa olivat aikansa viettäneet.

Severin ei heissä siis havainnut mitään erinomaista muutosta, jollei sitä, että Mari oli sukeutunut paljoa soreammaksi, kuin hän oli ollut Severinin kotoa lähtiessä. Tytöstä oli hänen poissa ollessansa

kasvanut täysi neito, jonka vertaista hän ei muistanut koko pitäjässä.

Mitä Severiin tulee, niin oli sen siaan hänellä ollut tilaisuutta edistymiseen joko hyvään tai pahaan, hän kun oli ollut ulkona mailmassa.

Ja Mari tutki häntä salaa, uteliaisuudella, niinkuin tyttöjen tapa on, vaikkei tutkittavat sitä itse koskaan huomaa. Sillä nuoren neitosen silmä on terävä ja vilkas. Se näkee pian, mitä nähtävää on, ja on silloin jo ihan toisaalla, kun tutkittava ehkä varoo jotain uteliaisuutta.

Mitä Mari Severinissä havaitsi, ei nähtävästi ollut muuta kun miellyttävää. Sillä tuo hänen Puolamäelle tullessaan lausumansa imarteleva sana että Mari oli kylän kaunihiin, oli sanottu leikillä ja leikkipuheena pidettävä. Koko Severinin käytös oli muuten tasaista, miehekästä ja järkevää.

Sen Mari havaitsi — vaan siinä olikin kaikki. Sillä eroitus heidän välillensä oli kuitenkin semmoinen, ettei mitään todellista ja syvempää ystävyyttä heidän keskinsä voinut syntyä. Tuttavuus oli ainoa.

Sillä kansan katsantotapa on nyt kerrassaan semmoinen, että rusthollin lapset ja torpan lapset ovat paljoa kauvemaksi erotetut toisistansa kuin aatelissäädyn ja porvari säädyn lapset.

Tämän tiesi Mari, eikä sen enempää sitä asiaa ajatellut, eikä tahtonut ajatella.

* * * * *

Kirkolle matkustajat olivat lähteneet varhain vaellukselle. Sillä vasta kun he olivat lähellä kylää, alkoi huomenkello kumahdella.

Ivar nosti lakkiansa.

Severin huomasi sen ja punehtui hiukan. Sillä hän oli unohtanut tämän tavan maanviljelyskoulussa.

Toisella kolkkauksella hänen olisi sopinut parantaa laiminlyömisensä; mutta ei sekään taas ollut tavallista.

Mari näki hänen punehtumisensa ja arvasi osaksi syyn siihen, vaan ei hän lausunut mitään.

Pian aukeni heidän eteensä, aamu auringon valossa, kylä ja järvi ja kirkko.

Siinä on jotain juhlallista, semmoisessa näköalassa, joka metsäpolun synkeydestä yhtäkkiä astuu eteen, erittäin pyhä-aamuna ja huomen kellon soidessa.

Torpasta tulleiden mielestä oli ikäänkuin kirkonkyläläiset olisivat muita ihmisiä parempia, he kun asuvat niin lähellä kirkkoa. Mutta usein tapahtuu, että kirkonkyläläiset ovat muita irtaisempia. Sillä kirkonkylä on tavallisesti muita kyliä suurempi, ja kun se monesti on pitäjän keskustalla, asettuu sinne kaikenlaista väkeä, joka lisää irtaisuutta.

Onkiveden kirkonkylä ei ollut siinä suhteessa muita kirkonkyliä parempi.

Äänettömyys oli hetken aikaa vallinnut meidän kirkolle vaeltavassa pienessä seurassa.

Virkki oli ensimmäinen, joka sen äänettömyyden katkasi. Se hirnui nimittäin ankarasti, nähdessään muutamia hevosia, kylän syrjällä olevassa niityssä.

Sen jälkeen alkoi Severin puheen ja lausui.

"Koska vielä on tunti, ennen kuin kirkonmeno alkaa, niin poikkeattehan meille siksi aikaa. Ja mihinkäs Marikan nyttynsä heittäisi"

Veli ja sisar kiittivät kutsumuksesta ja myönsivät tullaksensa.

Vaan sen enemmäksi ei puhe jatkauntunut.

Ivar oli luonnostaan harva puheinen, ja Marin olivat vallanneet nuot pyhä-aamun tunteet. Hän ei kyllästynyt katselemasta näköalaa pitkin matkaa kylään tullessa.

Järvellä kulki pitkiä veneitä, jotka riensivät kirkkoa kohden. Ne olivat täynnä väkeä kylistä toiselta puolen järveä.

Valkama oli alhaalla laaksossa kirkon alla. Sinne veneet kaikki pyrkivät.

Maantiellä kulki niinikään kirkkoväkeä, jalkasin, ajaen ja ratsastaen. Vaimo-väki poikkesi sinne tänne taloihin, luhtien portaille ja muualle, muuttamaan kenkiä ja muita kirkkovaatteita.

Marin olisi ehkä ollut pakko tehdä samoin, hänellä kun oli kirkkokenkänsä nyttyssä. Mutta koska tuli mentäväksi rustholliin niin ei hänen tarvinnut sitä tehdä, vaan saisi ehkä muuttaa pukuansa emännän kamarissa.

Siuron rustholli oli vähän erillään kylästä, Onkiveden selälle pistävällä niemellä. Sillä oli monta etua tästä erinäisyydestä, vaikk'ei kaikkia kuin olisi luullut. Sillä kylän vainiot ja niityt olivat sekaisin, niinkuin ne isossa jaossa menneellä vuosisadalla olivat tulleet taloille tasatuiksi.

Nykyisen haltian aikana oli mainittu rustholli kuitenkin saanut vaihettelemalla naapureilta yhden ja toisen mukavamman palstan, niin että se siinäkin suhteessa oli muita etevämpi.

Paras etu, mikä Siuron rusthollilla oli tuosta erinäisestä asemastansa, oli kuitenkin se, että itse kartano oli jotenkin kauniilla paikalla. Järvi kävi sen lähelle kolmelta taholta, ja niemen kärki päättyi vähäiseen lehdikköön, jota olisi sopinut nimittää puistoksi, jollei se olisi ollut tavallinen vasikka-haka. Polkujen tekemisellä siitä olisi kuitenkin saanut oiva kävely-paikan.

Mutta maamies, joka aamusta iltaan työtä tekee, ei kaipaa kävely-paikkoja, ja hän kammoo suotta vaeltamista.

Polkuja siis ei ollut muita kuin mitä vasikat olivat astuskelleet. ainoastaan yksi suora tie oli rantaan ja niin leveäkin, että sitä olisi sopinut ajaa vaunuilla.

Siuron isäntä piti aina huolta että se oli hyvässä kunnossa. Rannassa oli muutamia veneitä ja ruuhia sekä nuottalato. Sillä Onkiveden selkä oli kalainen, ja erittäin oli saalis hyvä usein keväisin.

Rustholli oli rakennuksiansa suhteenkin etevämpi muita taloja kylässä. Sillä paitsi tavallisia asuinhuoneita väelle ja arkitöitä varten, oli siinä koko uljas päärakennus puiston lähellä. Se oli sioitettu poikkipuolin nientä, niin että sen pitkä sivu oli kärkeä kohden ja akkunoista sopi katsella äsken mainittua leveätä tietä pitkin järveä. Tämän rakennuksen etupuolella, kylään päin, oli avara ruohonen mies-piha; sen toisella sivulla väen huoneet, toisella taas siistit jyvä- ja muut aitat.

Neljäs sivu oli auki kylään päin paitsi että pihan edustalla oli matala pisto-aita.

Karjapiha ynnä siihen kuuluvat rakennukset olivat sivulla, väen huoneitten takana, niin että sinne oli lyhyt matka ja se aina oli emännän näkyvissä, vaikk'ei kaikkien silmissä, niinkuin kylän muissa taloissa.

Loppu-väli kylään oli rusthollarin peltoa, josta osa oli aidattu kryptimaaksi.

Kun meidän kirkkoväkemme saapui taloon, riensi Severin viemään Virkkiänsä talliin.

Ivar ja Mari menivät pihaan ja aikoivat poiketa väen tupaan, mutta emäntä tuli ison rakennuksen portaille.

"Kas niin, kiltti Mari; tiesinpä, että tulisit," lausui emäntä, tervehtäen hyvillä mielin. "Tule tänne sisälle, että saamme keskustella. Kirkkoon ei vielä ole kiirettä. Siellä kuuluu olevan ruumiita haudattavina ja papin kellokaan ei vielä ole soinut."

Emäntä oli pulska rusthollin muori, semmoisia kun niitä välin tavataan varakkaisissa taloissa. Elämän surut ja vastoin käymiset eivät olleet häneen suuresti koskeneet. Hän ei koskaan ollut tarvinnutna puutetta kärsiä.

Usein tapahtuu, että semmoiset ovat korskeita ja ylpeitä ja paljon vaatimia. Mutta tässä ei ollut se laita. Luonnollinen hyvän tahtoisuus kuvasti hänen muodostansa, josta kaikki nuoruuden kauneus ei vielä ollut kadonnut.

Ehkäpä oli korskeus hänestä jäänyt pois sentähden että hänen miehensä, Siuron rusthollari, oli ottanut hoitaaksensa sitäkin osaa taloudesta, eikä suonut sitä muille, ei edes emännällensä.

He astuivat sisälle. Huonekalut eivät täällä olleet Pietarista, ei edes kaupungista.

Siuron rusthollari oli siinäkin korskea, ettei hän tuottanut mitään muualta, jota kotokylässä oli saatavana. Ja kun kotokylässä oli hänen mielestään kelvollisia puuseppiä ja muita ammattilaisia, teetti hän työnsä niillä.

Huonekalut olivat siis Onkiveden omaa mallia; mutta siistit ainakin. Ja niillä oli kaikki huoneet sisustetut eikä mitään sisustamatta jätetty, niin kuin usein on senkaltaisissa kartanoissa maalla. Välin nähdään rakennuksia, jotka ulkoa ovat uljaita, mutta joiden sisältä puuttuu katot ja kakluunit.

Muoin oli semmoisen talonpojan salin pöydällä suuria monen kannun vetäviä pulloja, täynnä viinaa.

Sillä tavoin säilytettiin vuoden varasto tätä kallista ainetta.

Ja sali lemahti viinalta. Sillä ei aina käynyt välttäminen, että kun isosta pullosta kaadettiin tätä nestettä "koti tarpeesen", sitä ei olisi tipahtanut pöydällekin. Se jäi enimmästään pois pyhkimätä, joten tippa tipan perään syövytti itsensä puuhun. Siitä alituinen lemu.

Mutta kun kotitarpeen poltto lakkautettiin, katosivat damejeanitkin, ja pöytä pysyi puhtaana ja sali hajuttomana, kumminkin viinasta.

Vaan umpihenkisenä se usein kuitenkin tavataan. Ei kellään ole aikaa huoneitten tuulettamiseen, jollei ole tyttäriä talossa. He ottavat tavallisesti tämän toimen huoleksensa, niin kuin he myöskin pitävät kukkaskimppuja klaseissa pöydällä.

Mutta jollei tyttäriä ole, niin jäävät huoneet tuulettamata ja kukkaskimput poimimata ja sitomata. Mari oli metsä matkalla, tullessaan, koonnut koko joukon kämmenkukkia, kaviokukkia ja yö-kukkia (Orchis, Pyrola ja Platanthera). Ne hän nyt heti sisälle saapuessaan sitoi sieväksi vihoksi ja ovitti kukkasklasiin. Hän avasi myös akkunat, joista raitis aamuilma tulvasi sisälle.

Ihastuksessaan syleili emäntä Maria ja lausui:

"Jospa sinä olisit minun tyttäreni, niin minä sinusta paljon pitäisin."

"Pitäkäähän minusta sentään", sanoi Mari ja syleili emäntää takaisin.

Samassa aukeni ovi ja Severin astui sisälle.

"Mitä te täällä toinen toisianne mittelette?" kysyi hän nauraen. "Sinä, Mari, olet liian suikea, kestäämään äitini rinnalla, senhän jo näkee kaukaakin, ettei siinä mittelemistä kaipaa."

"Vieras silmä näkee, jota ei oma silmä näe," lausui hänen äitinsä.
"Katsellessani Maria, luulin vielä olevani itsekin nuori ja kaunis."

"Sanoitteko minun silmäni vieraaksi silmäksi, äiti? Minun silmissäni te olette paras äiti"

Tuo sana "äiti", "äiti", kahdesti lausuttu, kuului niin hellältä pojan äänestä, että jos outokin olisi ollut kuulemassa, hän olisi havainnut äidin ja pojan välin olevan mitä parhaimpia.

Severin tuli äitiinsä ulkomuodon suhteen niin, että helposti näkivät heidän äidiksi ja pojaksi, muutkin kuin tuttavat. Ja luonteeltansakin oli hän äitinsä kaltainen, mielenlaadun sävyisyydessä ja hyväntahtoisuudessa. Mutta isältänsä oli Severin perinyt koko joukon jämeyttä ja jäykkyyttä, miltei tulista käytöstä.

"Sinä teit kauniin työn, äitilleni Mari," lausui kohta sen jälkeen Severin, "kun toit hänelle nuot suloiset metsä kukat. Minä luulin sinun niitä poimivasi itsellesi kirkkoon."

"Jollei niillä olisi ollut niin mukava paikka täällä," vastasi Mari, "niin olisinkin ne pitänyt itse. Vaan eihän kirkossa ole vielä tavallista muiden pitää kukkasvihkoja kädessään, kuin morsianten."

"Se olisi kuitenkin soma tapa muillekin, eikä loukkaisi ketään."

"Arvaan, että se olisi monelle loukkaukseksi, jos *minä* alkaisin sitä tapaa."

"No kenenkä sitä pitäisi alkaman, jollei nuorten neitosien, ei suinkaan vanhain akkain, joilla jo on krassikimput, joita he pureskelevat, niin että väkevä haju on ylinnä pitkin kirkkoa."

"Nuorten neitosien kyllä. Mutta niitä on nuoria neitosia pitäjässä, minua etevämpiä."

"Minä en käsitä, mitä sinä tuolla sanallasi 'etevämpiä' tarkoitat."

"Niitä on muita, arvaan, jotka tietävät sen paremmin, mitä sillä sanalla yleensä tarkoitetaan. Ja älkäämme siitä nyt kinaa nostako. Vai oletkos lopulta kuitenkin pahoillasi, että minä kukat tuohon laskin?"

"Sanoinhan jo, että se oli kaunis lahja sinulta äidilleni. Enkä tahdo sinun kanssasi kinaa. Mutta en vain ymmärrä sinun vaatimattomuuttasi."

"Sinä et *tahdo* ymmärtää, mutta minun *täytyy* ymmärtää."

"Minä näen ja kuulen," katkasi Severinin äiti, naurahtaen, heidän puheensa, "että te olitte tässä kaksi kovaa. Teillä saattaa olla kummallakin totuus, mutta ihan eri katsantokannalta. Vaan semmoinen erimielisyys on saattanut paljon häirintöä mailmassa" — lisäksi hän alakuloisesti.

* * * * *

Sunnuntaina juhlamenot alkoivat, niinkuin emäntä oli ennustanut, ruumiitten hautaamisella.

Onkiveden seurakunnassa oli kaksi pappia, nimittäin provasti ja kappalainen. Mutta kappalaisen virka oli silloin avoinna ja välisaarnaajaksi oli korkea konsistoriumi määrännyt äsken papiksi vihityn nuorukaisen.

He olivat molemmat ruumiitten saatossa, ja kun se toimi oli tehty, alkoi rippisaarna, jonka nuori pappi toimitti. Rippiväki oli kokountunut kuoriin ja makasi polvillansa sen aikaa, kun rippisaarna ja synninpäästö kesti, noin puolen tuntia.

Sitte soitettiin yhteen, rippiväki palasi kuorista penkkeihinsä ja muu seurakunta kokountui myöskin kirkkoon. Ruumiitten saattojoukot asettuivat kukin penkkeihinsä, joihin he kaikki tunkivat, jos tilaa oli taikka ei. Sentähden nähtiin muutamissa penkeissä, erittäin ovien puolella, harvassa väkeä, kun toisissa taas oli niin ahtaalla suuria ja pieniä, että muutamat erittäin vähemmät, istuivat hartioistaan ihan litistyneinä. Sama oli laita sekä miesten että vaimoin puolella.

Niitä sanottiin suru-penkeiksi, eikä niistä kukaan noussut seisoalleen, kun muu seurakunta, esim. uskontunnustusta luettaessa, seiso.

Tämä on vanha tapa, josta ei poiketa niinkään paljon, että suruväki jakaisi itsensä kahteen tahi kolmeen penkkiin, joissa heillä olisi vähän avarampi tila. He kestävät ennen kolmen tunnin kirkonmenon ajan kaikkea sitä tuskaa, minkä kuumuus ja ahtaute tuottaa. Hiki valuu otsalta silmille, nenälle ja suulle; mutta hartiat ovat semmoisessa pinnistyksessä, ettei kädet ulotu pyhkäisemään sitä pois.

Lukkari alkaa huomen virren, johon seurakunta yhdistyy. Ne, joilla surupenkeissä voimaa on saada käsiänsä liikkumaan, avaavat virsikirjansa ja yhtyvät virren veisuun hekin; mutta huonommat saavat vain kuulella.

Sakaristossa on unilukkari ja kirkkoväärtti sille aikaa toimesta saada rippikaluja esille ja kuntoon. Nuoren papin, joka rippi saarnan piti, on myös alttaripalvelus toimitettavana. Vanha provasti, jolla on saarna-vuoro, tutkii vielä, klasisilmät päässä, muutamia raamatun värssyjä, joita hän on päättänyt sovittaa saarnaansa.

Hän on ollut seurakunnan opettajana päälle kolmenkymmenen vuoden ja tuntee hyvin raamattunsa. Mutta se on hänelläkin totuttu tapa, että, kun kirkonmeno on alkanut, hän ei saarnavuorollansa salli mieltänsä häiritsemistä niillä moninaisilla mailmallisilla asioilla, joita sakaristossa usein tapahtuu. Silloin taas, kun ei ole hänen saarnavuoronsa, ei hän ole yhtä ankara.

Hän ei enää moneen vuoteen ole kirjoittanut saarnaansa, vaan miettii ja ajattelee sitä viikolla. Ja vielä sunnuntaina ennen saarnaa hän sitä muistuttelee ja katselee raamattua.

Nytkin hän niin teki, eikä ottanut huomionsa, mitä sakaristossa tapahtui.

Huomen virsi oli loppumaisillaan ja nuori pappi menemäisillään alttarille.

Unilukkari otti kaapista messu-paidan ja tahtoi pukea sitä papin ylle. Mutta pappi sanoi, ettei hän ota sitä pukua päällensä.

"Mutta onhan nyt rippi ja Herran ehtoollinen," muistutti unilukkari, "ja teidän, herra pastori, on vieminen muassanne kalkki Herran pöydälle."

"Kalkin minä kyllä vien," vastasi herra pastori, "mutta kasukkaa en minä kannan selässäni."

"Kalkki ja kasukka kuuluvat yhteen, sen verran kuin minä eläessäni olen nähnyt kirkonmenoa."

Vanha provasti, joka saarnaansa mietti ja raamattua luki, katsahti ylös klasi-silmänsä päällitse ja näki kiistan nuoren papin ja unilukkarin välillä.

"Mikä on?" kysyi hän.

"Herra pastori ei ota kasukkaa päällensä, vaikka on rippi-pyhä," ilmoitti unilukkari.

Nuoren pastorin nimi oli Samuel Santalainen, vaikka hän oli papillista sukua ja hänellä vanhempi sukunimi. Mutta hän oli heittänyt pois sukunimensä ja ottanut tuon kansallisen uudemman nimen.

"Kuuleppa veli Santalainen," lausui provasti hiljaisesti, "onko sinulla todellakin aikomus kantaa kalkkia alttarille tuossa puvussa?"

"On. Sillä minä ja kaikki me, jotka papeiksi vihittiin, olemme tehneet lupauksen, ettemme kantaisi selässämme noita siloja."

"Vihittiinkö te papeiksi tuossa mustassa nutussa ja vannoitteko te papin valannekin siinä?"

"Emme tosin, mutta se oli ensimmäinen ja viimeinen kerta kuin me kasukkaan olimme puetut."

"Ja ensimmäinen ja viimeinen kerta, kuin te aivoitte olla pappena, niinkö?"

"Pappina käy oleminen ilman kasukkaa ja messu-paitaakin."

"Viimeinen värsy huomen virrestä alkaa kohta", huomautti unilukkari.

"Siis ei ole aikaa viivyttelyyn." virkkoi provasti. "Niin kauvan kuin minä olen tämän seurakunnan paimen, ei rippi-messua täällä pidetä muussa puvussa kuin siinä, jossa seurakunta on tottunut näkemään pappinsa semmoisissa juhlatiloissa. Antakaa sentähden messuvaate tänne!" sanoi provasti unilukkarille. Ja provasti puki nopeasti päällensä messupaidan ja kasukan. Ja samassa kuin huomen virren viimeistä värsyä aljettiin, aukeni sakariston ovi ja provasti astui itse kirkkoon kalkki kädessä ja kävi alttarin eteen.

"Paavi," mutisi herra pastori Samuel Santalainen.

"Lutherus," mutisi unilukkari.

Kun huomen virsi oli loppuun veisattu, kääntyi provasti seurakuntaa kohden ja luki synnintunnustuksen.

Outo ei olisi hänen äänestänsä kuullut, että hänen mielensä oli hetkeä ennen ollut tuskistuneena. Eikä hän itsekään sitä asiaa ajatellut, niin kiintyneenä oli hän virkansa toimitukseen.

Ja kun lukkari, synnin tunnustuksen päätettyä, oli veisannut "Herra armahda" j.n.e. messusi provasti kauniilla ja sujuvalla äänellä:

"Kunnia olkoon Jumalan korkeudessa, maassa rauha, ihmisille hyvä tahto."

Mutta kun sitte evankeliumi-virttä veisattiin, muistui provastin mieleen nuoren papin uppiniskaisuus ja hänen mielensä synkistyi uudestaan.

"He ovat painavia miehiä itse mielestensä, nuot uudet teologit," ajatteli hän itseksensä; "saa nähdä, mitä tyhmyksiä hän vielä hankkii matkaan. He ajattelevat kaikkea muuta kuin seurakunnan puhdasta oppia. Heidän mielessänsä kuvastaa Hades ja Hylä ja Demiurgit, mutta heidän aivoissansa vallitsee Kaos. Vaan sitä eivät he huomaa. Ja Kaos ei heidän päässänsä olisikaan, jos he sen huomaisivat."

"Hänelle ei ole kelvannut vanha kunniallinen sukunimi", jatkoi provasti keskustelua itsensä kanssa; "se ei muka ollut tarpeeksi kansallinen. Ja nyt ei hänelle kelpaa papillinen puku papillisissa toimissa. Se ei myöskään ole kansallinen. Entäs papin virka? Se nyt ei ensinkään ole kansallinen. Sehän on tuotu tänne lähinnä Ruotsista, tuolta vihatusta Ruotsista. Sentähden pois se vanha pappuus vanhoine pukuinensa. Uusi oppi, uudet jumalat, uudet puvut. Ehkä näemme heidän vielä messuavan Kullervon kunniaksi punaisissa lahkeissa."

Sillä aikaa kun vanha provasti lasketteli näitä syntisiä ajatuksia alttarin edessä, seurakunnan veisatessa evankeliumi virttä, toimiskeli herra pastori Samuel Santalainen yksin sakaristossa. Sillä unilukkari oli mennyt lukkarin kanssa kolehtia kantamaan.

Vanha provasti oli niin paljon taipunut uuden ajan mielipiteiden mukaan, että hän oli siirtänyt kolehtilla käymisen evankeliumi virren ajaksi. Sillä hän ei kärsinyt sitä häirintöä mikä tästä käynnistä saarnan aikana tavalliseen syntyi.

Eikä hänen saarnansa aikana ollut juuri hyvä torkkuakaan. Sillä koska hän ei milloinkaan katsonut "karttaan", kulki hänen silmänsä koko ajan, hänen pauhatessaan, pitkin seurakuntaa. Eikä kellään ollut halua ummistaa silmiänsä. Ja jos joskus niin tapahtuikin, seisautui provastin silmät kohta torkkujaan, eikä poikennut siitä muualle, ennenkuin tuo syntinen oli täydelleen herännyt. Tavallisesti koroitti provasti ääntänsäkin, niin että se vielä enemmän vaikutti.

Niin, nuori pappi oli yksin jäänyt sakaristoon. Sillä kirkkoväärttikin oli jo kantanut viini pullot rippiä varten alttarille.

Hän näki kasan kuulutuksia pöydällä ja niistä yhden ruotsinkielisen, jonka paikkakunnan tuomari oli lähettänyt.

"Ahha! Täällä ollaan vielä svesejä", lausui hän, ja voiton hymy ilmestyi hänen huulille. "Se on hyvä. Saanpama kohta näyttää, että minä olen toista laatua."

Siuron emäntä ja Mari olivat tulleet yhdessä kirkkoon. Marin aikomus oli istua oven puolella, jossa oli tyhjiä penkkejä, mutta emäntä vaatei häntä ylemmäksi kuorin puolelle, jossa rusthollarit ja isojen talojen isännät ja emännät tavallisesti istuivat.

Penkki-jakoa ei Onkiveden kirkossa ollut; mutta ylhäisemmät tunsivat täällä niinkuin tavallisesti muuallakin arvonsa — ja kiipesivät ylemmä. Ainoastaan kaksi ensimmäistä penkkiä lähinnä kuoria oli säästetty herrassäätöisille.

Mari kainotteli alussa, eikä tahtonut liian näkyviin; mutta kun emäntä vaatei, piti hän turhana ujoitelemisena, jollei hän menisi. Ja he vaelsivat pitkin käytävää viidenteen penkkiin kuorista.

Severi ja Ivar olivat myöskin samassa seurassa tulleet kirkkoon. Hekin menivät ylös ja istuivat vastapäätä sitä penkkiä, missä Siuron emäntä ja Mari olivat.

Tämä tämmöinen tuttavuus, miltei sukulaisuus, herätti suurta huomiota rusthollarin tyttärissä ja isojen talojen emännissä ja kylän juoru-akoissa.

"Puolamäen Mari, kas kuinka hän kiipeää korkealle". oli melkein yleinen mutina koko seurakunnassa.

"Ja Ivar samoin, jopa hänkin on kuin Severin veli."

"Ylpeys käy lankeemuksen edellä. Joka seisoo, katsokoon ettei hän lankea."

Aina samaa sappea. Tämä tapahtui evankeliumi-virttä veisattaessa — siis aivan samaan aikaan, milloin provasti oli äkeissään tuosta välisaarnaajan uuden-aikaisesta puskemisesta messupukua vastaan.

Suuret ja pienet ihmistunteet sattuvat siis yhteen — ja juuri silloin kuin kaikkein Korkeinta pitäisi ylistettävän kirkossa.

Mutta se, joka tätä asiaa ei ensinkään ajatellut eikä tiennyt aavistaakaan että hänestä niin paljon kuiskuteltiin oli Mari.

Evankeliumi-virtenä veisattiin silloin:

"Ah sielun, anna vallit Herran Ja turvaa Isäas rakkaasen."

Marilla oli kaunis ääni. Ja vaikka hän neitseellisellä kainoudella piti päänsä kumartuneena penkkiin, oli hän lukkarille suureksi avuksi. Sillä Mari veisasi puhtaasti eikä horjahtanut ensinkään nuotista, josta lukkari olisi monestikin horjahtanut, jollei hän olisi tukenansa kuullut tuon selkeän sävelen.

Sentähden hän ensimmäisen värsyn perästä jättikin virren seurakunnan haltuun, luottaen niihin, jotka puhtaasti veisasivat ja joista Mari oli yksi, ja läksi kolehtia kokoamaan lipolla. Unilukkari otti toisen lipon.

Muoin oli tapa, että lukkari saarnan aikana kokosi kolehtin, siihen tarkoitukseen, johon se esivallalta oli määrätty. Sitte kulki unilukkari jäljestäpäin ja kokosi mitä vielä tahdottiin antaa, seurakunnan vaivaisille.

Mutta välin tapahtui, että joku yliopistolainen oli saarnassa, joka ei tarkkaan ollut mitannut "karttaansa."

Seurauksena oli, että hän sanoi "amen", ennenkuin lukkari oli ehtinyt puolitiehen ja unilukkari pääsnyt alkuunkan.

Vaan sittekuin kunnallinen vaivaishoito tuli laiksi, niin ei enää jälkihaavilla ollut pakko koota siihen tarkoitukseen. Ja kun lipolla kulkeminen siirrettiin evankeliumi virren ajaksi, kävivät sekä lukkari että unilukkari samaan tarkoitukseen. Toinen kävi miesten puolella ja toinen vaimoin puolella.

Kun juhlamenot alttarilla oli päätetty ja uskontunnustus luettu, veisattiin vielä muutama virren värsy, jonka aikana provasti sai lomaa mennä sakaristoon, muuttamaan alttaripukunsa saarna-pukuun.

"No, veli Santalainen," lausui hän nuorelle papille, sitte kuin hän oli valmis lähtemään saarnastuolille, "joko sinä olet mielesi muuttanut messu-puvun suhteen?"

Nuori pappi ajatteli ruotsalaista kuulutusta. Ja koska hän siitä saisi korvausta, jos hänen täytyisikin kasukassa mennä alttarin eteen, niin hän ajatteli, että oli parempi tässä asiassa totella vanhaa

provastia, kuin ehkä joutua vielä riitaan korkean konsistoriumin kanssa. Sillä hän arveli, että provasti, joka näytti jäykältä mieheltä, nostaisi kanteen häntä vastaan. Sentähden oli kai paras olla nöyränä. Mutta hän oli niin hidas näissä ajatuksissa, ettei provasti heti saanutkaan vaadittua vastausta.

Sentähden kääntyi provasti unilukkarin puoleen, joka oli sakaristossa virkansa puolesta pappien palveluksessa, ja käski hänen ilmoittamaan kanttorille, että tämä veisaisi sopivan virren värsyn saarnan jälkeen.

"Ei tarvitse", ennätti nyt pastori Santalainen sanoa, "täytyyhän taloon tullessa noudattaa talon tapoja. Ja koska täällä vielä kannetaan kasukkaa, niin pitää kai minunkin siihen taipuman, vaikk'en minä sitä mielelläni tee."

"Mielelläsi taikka et, se ei koske minua. Mutta jos sinä tahdot olla lutherilainen pappi Suomen lutherilaisessa seurakunnassa, niin sinä toimitat alttaripalveluksen siinä asussa, joka täällä on yhtä vanha kuin sanottu oppikin."

"Mutta eihän oppi ja puku ole yhtä," rohkeni hra Santalainen vielä muistuttaa.

"Tässä ei ole enää aikaa kiistelemiseen", virkkoi provasti, taas kiivastuneena. "Te, unilukkari, pidätte huolta, että värsy saarnatoimen jälkeen veisataan, jollei pastori lähde kasukassa alttarille tavallisella ajalla."

Saarnavirren viimeiset sanat kuuluivat jo kirkosta, ja unilukkari avasi oven. Provasti astui juhlallisesti saarnastuoliin, niin kuin hän oli käynyt alttarin eteen ja niinkuin hänen tapansa oli kaikissa virkatoimissa.

Puheena olevana sunnuntaina saarnattiin vääristä profetaista, eikä provasti ollut se, joka jätti sovittamata tekstiä jokapäiväiseen elämään.

Hän muisti kyllä sen johdosta antaa tarpeellisen läksytyksen niille, jotka haaveksivat uutta uskonopissa ja niille jotka haaveksiain perässä juoksevat.

Hänen mieleensä muistui myöskin nuoren papin käytös sakaristossa, ja hän olisi lähettänyt tällekin muutamia siimauksia. Mutta hän päätti odottaa milliseksi se käytös vielä tänään muodostuisi, ja ehkä koettaa neuvoa häntä kahden kesken.

Sentähden piti hän saarnansa yleisesti, mutta terävästi, ja seurakunta kuulteli hänen puhettansa tarkkuudella.

Kun saarna oli loppunut ja kaikki siihen kuuluvat rukoukset päättymäisillään, aukeni sakariston ovi, ja nuori pastori Samuel Santalainen astui täydessä messu-puvussa alttarin eteen.

Tämä seurakuntaa vähän kummastutti, koska provasti ennen saarnaa oli toimittanut alttari palvelusta. Miksi nyt toinen pappi tuli? Alku syytä tähän ei kumminkaan koskaan saatu tietää.

Ja moni seurakunta on tietämättömyydessä siitäkin, miksi heidän nuoret pappinsa tulevat rukouspäivinä, jouluna, pääsiäisenä ja muina juhlapäivinä alttarille samoissa vaatteissa, joissa he nähdään arkipäivinäkin. Seurakunta on kuitenkin hiljakkoin ostanut ihka uuden kasukan. Taikka on joku varakas seurakuntalainen sen lahjoittanut.

He eivät tiedä, että se on tämä uusi aika, joka pyrkii asettamaan kansanjuhlat korkeammaksi kuin kirkkojuhlat. Edellisissä oltaisiin puettuina vaikka kultaan ja hopeaan, jos vaan sopisi, kun jälkimmäisissä arkinuttukin on tarpeeksi hyvä.

Kirkon menosta Onkivedellä emme tällä kertaa tahdo enempää kertoa. Lausomme vain, että se nyt kulki säällistä juoksuansa loppuun asti, ja päättyi Herran siunauksella.

Lopuksi veisattiin lähtövirsi, jonka jälkeen nuori pastori vielä meni saarnastuoliin, lukemaan niitä kuulutuksia, joita sitä varten oli lähetetty.

Jokainen tietää kuinka tärkeät kuulutukset maalla todellakin ovat. Siellä on muulla tavalla mahdoton ilmi-antaa hallituksen, virastojen ja kunnan käskyjä ja vaatimuksia.

Sen tähden jäävät ainakin talon isännät taikka heidän lähettiläänsä kuulutuksia kuulemaan. Sillä niistä saattaa riippua monta tähdellistä seikkaa.

Sitten kuin pastori Santalainen oli lukenut kaikki suomenkieliset kuulutukset ja ilmoitukset, otti hän käsiinsä jo tässä ennen mainitun ruotsin kielellä kirjoitetun kuulutuksen.

Ja ilman minkäänlaista edellä käypää selitystä, luki hän sen alusta loppuun ruotsin kielellä, alkaen

sanasta "kungörelse" ja päättäen siihen nimeen, joka sen alle oli kirjoitettuna.

Seurakunta kuunteli sitä ällistyneenä ja tietämätää, mitä ajattelisi.

Pappi läksi pois saarnastuolista, vaan sanankuuliat jäivät penkkiinsä. He olivat vielä ikäänkuin jonkun selityksen puutteessa.

Ja selitys tulikin. Provasti itse astui sakaristosta, paperi kädessä ja seisahtui kuoriin.

"Minä pyydän ilmoittaa seurakunnalle", lausui hän kuuluvalla äänellä, "että vielä on yksi tärkeä kuulutus, joka on epähuomiosta jäänyt seurakunnalle selittämätää. Pyydän siis, että vielä kuulette senkin"

Ja hän luki nyt tuomarin ruotsin kielisen kuulutuksen alusta loppuun suomen kielellä.

Nimestä, jonka hra Santalainenkin oli lausunut hyvin selvästi, ymmärsivät useammat, että provasti oli nyt lukenut saman kuulutuksen suomeksi minkä nuori pappi saarnatuolista jo luki ruotsiksi.

Seurakunta kummasteli.

* * * * *

Ehtopuolella samana sunnuntaina oli kylässä tanssit. Ne alkoivat kuitenkin jonkinmoisella kansan juhalla, joita pidettiin kylän yhteisellä kentällä Onkiveden rannalla.

Tämä kenttä oli syntynyt vesijätöstä. Vaan kun ei ruoho siinä vielä oikein ottanut kasvaakseen, oli se jäänyt jakamata, ja kylän mökkiläiset saivat sitä niittää ja syöttää.

Tähän aikaan se jo oli puhtaaksi sekä niitetty että syötetty.

Vaikka Onkiveden pitäjäs oli yleisestä liikkeestä vähän sivummalla, olivat uuden ajan pyrinnot sinnekin päässeet tunkemaan.

Tosin ei täällä oikein tiedetty, mitkä nämät pyrinnot olivat, mutta sen verran tiettiin, että niihin kuului kansanjuhlat.

Olipa siis koetettu saada kansan-juhlia eloon. Alussa niitä pidettiin arkipäivinä. Mutta Onkiveteläiset olivat vielä niin vanhallaan olioita, etteivät ruvenneet niihin tuhlaamaan työaika.

Juhliin saapui siis liian vähän väkeä, että olisi maksanut vaivaa pitää heille kansallisia puheita ja antaa heidän kuulla isänmaallisia lauluja.

Sen vuoksi koetettiin sunnuntaita ja se onnistuikin paremmin. Joutilaita on silloin paljon, erittäin suuremmissa kylissä. Ja suvella, kun ei muutakaan ajan vietettä ole, eikä koko päivää jakseta maata, kävellään kansan-juhlaan.

Alussa oli vaikeata juhlain toimittajojlle saada mitään tehokasta matkaan.

Sillä paljaat isänmaalliset puheet, joita pidettiin, eivät näkyneet innostuttavan juuri keitään. Kuuliat olivat siksi vielä liian tylsiä. He vetivät joko suutansa nauruun taikka osoittivat muuten tyhmää muotoa.

Ainoastaan silloin he vähän pystyttivät korviansa auki, kun puhuttiin herrain vallasta. Jokaisen mielestä olisi hyvä, jos saataisiin tuo valta herroilta pois.

Tosin ei Onkiveden pitäjässä ollut sanottavaa herrasmiesten valtaa, koskei ollut paljon herrasmiehiäkään.

Sillä eihän ainakaan nimismieheltä sopinut ottaa valtaa pois. Kukas sitte pahantekiät panisi kiini, ja kukas häätäisi vallattomuutta.

Yhtä vähän kävi tuomarilta riistää hänen valtaansa. Kukas ratkaisis riidat ja tuomitsisi pahantekiät.

Muutamain mieleen johtui kruununvouti ja henkikirjoittaja, jotka eivät asuneet pitäjässä, mutta kävivät siellä ylöskannolla ja veivät suuret rahamäärät mennessään. Paitsi sitä kuulutti kruununvouti usein ryöstöön niiltä, jotka eivät jaksaneet maksaa ulostekojansa.

Sitä olisi kyllä ollut pidettävä ankarana valtana, jollei rahat olisi menneet kruunulle. Vaan eihän puhujat ainakaan tarkoittaneet kruunua.

Mutta koska puheita pidettiin herrain vallasta, niin arvelivat kuuliat, että sillä tavoitettiin jotain kaukaista, Onkivedellä olematonta, mutta kuitenkin olevaista. Vaan kaukaista kun se oli, niin se

pikemmin heitä nukutti kuin herätti.

Toinen seikka, joka myöskin oli puheen aineena, ei heitä alussa sekään tehnyt hullua viisaammaksi.

Se oli tuo mahti sana "yksi kieli, yksi mieli."

Ei he tienneet siellä Onkivedellä muuta, kuin että heillä vain oli yksi kieli — ja sama, jota puhuttiin yli koko Suomen maan.

Tosin he tiesivät, että sitä puhuttiin eri lailla eri maakunnissa vaan ei kuitenkaan niin erilailla, ettei suomalaiset olisi toinen toistansa ymmärtäneet.

Senkin he tiesivät, että naapuri-pitäjässä, Luokkamäellä, sanottiin "krapu" kun Onkivedellä tydyttiin sanomaan "rapu". Ja kun edellisessä oltiin "solassa", niin jälkimmäisessä oltiin "sorassa." Vieläpä edellisessä "kryypättiin krommia" kun jälkimmäisessä vain "rommia ryypättiin."

Ja oikein pilkalla tiesivät he kertoa että Ikaalisten miehet pitivät kieltänsä kaikkein puhtaampana koko Suomessa. He sanoivat nimittäin. "Kyröh, Karkuh ja Ikaalisih puhutaan puhtaimpaa suomea."

Tämä heitä oikein huvitti. Se oli heidän mielestensä paksua itserakkautta, koska nuot h-päätteet juuri osoittivat, että heidän kielessänsä on vikaa ja virhettä.

Pikemmin olisi Onkiveteläisten kieltä sopinut heidän mielestensä pitää puhtaimpana kaikista. Sehän oli melkein yhtäläistä kun katkismuksessa, virsikirjassa ja raamatussa.

Mutta kaikessa tapauksessa ja näihin pieniin erilaisuuksiin katsoenkin, niin ei heidän mielestensä muuta Suomessa ollut kuin yksi kieli, se, jota he puhuivat ja kirkossa saarnattiin.

Siis oli varsin turhaa pitää siitä asiasta pitkiä puheita.

Ja jos pohjalaiset, jotka rakennustöissä kävivät ja joskus kevään ja syksyin kulkivat heidän pitäjänsä läpi, puhuivat ruotsia, niin mitä se heihin, Onkiveteläisiin, koski.

Ja kun heille viimein selitettiin, että herrasväkikin puhui ruotsia, niin he vielä enemmän kummastelivat että semmoisista asioista puhetta nostettiin. Eikö herrat ja rouvat ja ryökkinät saaneet keskenänsä puhua mitä kieltä he "lystäsivät." Koskiko se kansaan ollenkaan?

Näin tavoin oli se jotenkin karua ja kuivaa maata, jota kansan juhlain toimittajat olivat ruvenneet kyntämään Onkivedellä.

Tuskan hiki oli heidän otsassansa, kun ei he nähneet pienintäkään orasta nousevan kylvöstänsä.

Se, joka ensin oli näihin puuhiin ryhtynyt, oli pitäjän nuori kansakoulun opettaja. — Sanokaamme Onkiveteläisten kunniaksi, että heillä oli kansakoulu, jollemme sitä ole ennen tulleet maininneeksi. — Sen oli provasti matkaan saanut. Oikeastaan oli kouluja kaksittain, toinen tyttöjä, toinen poikia varten.

Opettajatar ja opettaja oli hankittu seminarista.

Kansakoulun opettaja, jonka nimi oli Hympyräinen, oli hyvin innokas mies.

Tosin ei hänen intonsa tarkoittanut niin paljon lasten kasvatusta kuin kansallisuutta. Hän pyrki miltei enemmän vaikuttamaan aika ihmisiin kuin lapsiin.

Hän arveli kutsumuksensa oikeastaan olevan joku isänmaallisuuden lähetystoimi. Ja lasten opetusta toimitti hän vain virkansa puolesta.

Sentähden hän jouto hetkinä kokoili kylän nuorisoa ympärillensä, piti heille esitelmää ja koetti opettaa heitä laulamaan neli-äänisesti.

Tämä jälkimäinen yritys onnistuikin, niin että ennen pitkää kvartetti oli valmiina, joka auttavasti lauloi juhlatiloissa ja välin säesti virren veisua kirkon menoissakin. Sitä, nimittäin korali-veisua, johon kylän nuorisolla ja kansakoulun oppilailtakin olisi ollut enin halu ja taipumus, ei opettaja taas puolestansa niin mieluisesti harrastanut, kuin muita lauluja ja erittäin isänmaallisia.

Se taas vuorostansa vaikutti, että innostus jähtyi kummaltakin puolelta vähitellen, eivätkä jaksaneet jatkaa harjoituksia muut kun jotkut harvat.

Kesällä oli kuitenkin opettajalla apua ja kannatusta muutamista ylioppilaista, jotka olivat asettuneet loma aikaansa viettämään Onkivedellä. He olivat samaan suuntaan innostuneet kuin opettaja Hympyräinenkin.

Ja kun pitäjään vielä tuli lisäksi nuori pappi, saman hengen lapsia, niin koetettiin oikein miehissä ryhtyä herätys työhön Onkiveden pitäjässä.

Siihen kansan juhlaan siis, jota puheena olevana sunnuntai-iltana pidettiin, saapui myöskin pastori Samuel Santalainen.

Pitkän matkan tähden ei hänen ollutkaan vaikea siihen saapua, koska hän asui samassa kylässä.

Aluksi luuli paikalle kokountunut väki-joukko, että pastori tulisi heitä nuhtelemaan siitä, kun he pyhäpäivänä olivat saapuneet tämmöisiin turhanpäiväisiin menoihin.

Tätä arvelivat erittäin akat, jotka olivat istahaneet vähän ylemmäksi pellon pyörtänölle iloa imehtimään. Heidän mielestensä nuorisot ansaitsikin nuhteita ja manauksia.

Mutta heidän arvelunsa ja ajatuksensa muuttuivat ihastukseksi, kun näkivät nuoren papin itse astuvan puhuja lavalle.

"Hän tulee pyhittämään tätä jumalatonta elämää", lausui yksi heistä, "ja pitämään ehtoosaarnan tämän päivän tekstistä."

"Hän aikoo saarnata huoneentauluja", lisäsi toinen.

"Eipä ikään, kuin sapatin kelvollisesta viettämisestä", arveli kolmas.

Herra pastori Samuel Santalainen yskäsi, avasi suunsa ja puhui näin:

"Kunnioitettavat kansalaiset, miehet ja naiset!"

"Kuules, hän käyttää loppusointuja", kuiskasi yksi ylioppilaista mieltyneenä, toverilleen.

"Me vaivaiset syntiset", huokasi yksi akoista, pellon pyörtänöllä, "ei meissä ole kunnioitettavaa."

Hän olisi toivonnut, että pappi olisi kuullut hänen huokauksensa, mutta kun ei pappi kuullut, oli hän tyytyväinen, kun lähellä istuva toinen akka edes sen kuuli.

"Kunnioitettavat kansalaiset", toisti pappi. "Te tiedätte, että me kauvan aikaa, vuosi satoja olimme olleet orjuudessa." — — —

"Niin, niin synnin orjuudessa", huokasi taas akka pellon pyörtänöllä.

"Orjuudessa vieraan kansan, vieraan kielen alla", jatkoi pappi.

"Ja sittekin, vaikka me olimme päässeet vieraan kansan vallasta, rasitti meitä kumminkin yhä tuo vieras kieli." — — —

"Kieli on paha jäsen, sanoo apostoli Jakob, vaikka se niin pieni on", muisti akka pyörtänöllä. Enempää ei hän sillä erällä muistanut.

"Herrat ovat meitä orjuudessa pitäneet", jatkoi pappi innostuneena. "He ovat syöneet meidän hikemme ja väkemme." — — —

"Hän puhuu herrain päivistä", huomasi taas akka pyörtänöllä; "minä kuulin äite vainajani kuulleen äite vainaltaan, että ennen muinaan pidettiin herrain päiviä, vaikkon koskaan saanut selkoa, mitä ne oikeastaan olivat. Mutta kyllä kai ne olivat jotain riksräättiä, joissa tuomittiin piikki tynnyriin ja mestaus-lavalle ja muuta semmoista."

"Herrat ovat pyytäneet sortaa meitä, Suomen kansaa", sanoi pappi yhä tulistuneempana, "muukalaisuuden ikeellä. Mutta Jumalan kiitos — tätä lausetapaa käyttävät kansanmieliset hyvin usein, vaikkei se heidän asiaansa muuten sovellukaan — me olemme kerrankin heränneet" — — —

"Niin, niin", huokasi akka, "me olemme heränneet synnin unesta." — —

"Me olemme heränneet tunteen, että meillä on valta ja voima" — — —

"Ja kunnia ijankaikkisesti amen", höpisi akka, papin puheen sekaan — — —

"Ettei meidän enää tarvitse kestää ja kärsiä muukalalaisuutta keskuudessamme ja niskoillamme. Ja siitä tulee meidän kiittää niitä miehiä, jotka meitä ovat valaisseet, historian ja järjen valolla. Ne ovat, jokainen teistä tietää, kutka ne ovat. Minä nimitän heidän vain tässä heidän kunniaksensa. Ne ovat Juhana Vilhelm Snellman ja" — — —

"Ovatko ne pappeja?" kysyi akka. Mutta kukaan ei tiennyt siihen vastata. Sentähden hän itse jatkoi keskustelua:

"Snellman nimisiä pappeja olen kuullut olleen. Ja poikanikin, joka kaartissa palveli, tiesi sen nimisen papin olleen Helsingissä. Mutta kukapa se toinen oli? Miksi hän sen taas nimittikään? — — — Eihän se edes herrasmiehen nimi ollut."

Siuron nuori väki, nimittäin Severin ja ne vieraat, jotka hän aamulla oli tuonut muassansa taloon, eivät alussa olleet siinä kansan juhlassa, josta edellisessä olemme kertoneet.

Kirkosta tultua ja päivällistä aterioittua olivat he jääneet kotia, syystä, että emännällä oli sekä keskustelemista että tekemistä Marin kanssa huomista talkoota varten.

Severinin olisi kyllä ollut halu mennä; mutta ilman niin hauskaa toveria, kuin Mari oli, ei hänen tehnyt sinne mielensä.

Hän päätti odottaa, kunnes hänen äitinsä oli saanut askareensa toimitetuksi. Olipa hän apunakin, että ne joutuisemmin valmistuisivat. Emme tiedä, oliko hän tavallisesti muulloin äidillensä avullisena sen askareissa. Semmoiset eivät tavallisesti miellytä nuorukaisia.

Vaan totta puhuaksemme, miellyttivät ne nuorukaista tällä kertaa sen vuoksi, että kaunis Marikin oli niissä kiini. Severin olisi vaikka ruvennut sukkaa kutomaan, jos hän olisi saanut sitä tehdä Marin kumppanina.

Äiti huomasi kyllä, mistä pojan avuliaisuus tuli; mutta hän ei lausunut mitään — hymyili vain.

Viimein hän sanoi, että tärkeimmistä toimista oli päästy. Mitä vielä oli tehtävää, kävisi ehtoommalla saada toimitetuksi. Nuoret saisivat nyt mennä kansan juhlaan.

Oikeastaan oli Severinistä halu jo sinne kadonnutkin. Sillä hänestä oli yhden tekevä, missä oltiin, kun vain yhdessä seurassa saatiin olla. Mutta jollei kansanjuhlaan mentäisi, niin ei hän tietäisi, minkä syyn varjolla hän enää saisi liikkua Marin lähellä, kun ei tuota hääräämistä ja "säälimistä" ollut.

Sentähden hän kiivaasti tarttui äidin kehoitukseen ja vaatei Maria lähtemään hänen ja Ivarin kanssa nuorison kokoukseen. Ivar oli askaroimisten aikana ollut Severinin kamarissa lukemassa sanomalehtiä.

Marilla ei ollut erinomaista halua kansan juhlaan. Hänessä oli kyllä uteliaisuutta saada nähdä ja kuulla, mitä sellaisessa juhlassa tapahtui. Mutta häntä oli tämän päivän tapaukset ruvenneet ujosuttamaan.

Sillä vaikkei hän ollut kuullunna mitä hänestä kirkossa kuiskuteltiin, kun hän Siuron emännän kanssa oli niin ylhäälle mennyt, oli hän kuitenkin tuntenut ne kuiskutukset.

Ja nyt, jos hän taas ehtopuoella samana päivänä nähtäisiin Severin kanssa kävelyllä, niin ehkä kuiskuteltaisiin niin, että hän *kuulisi*.

Hän koetti siis välttää lähtöä kansan juhlaan. Hän arveli, ettei siitä muuta seuraisi kuin kyyneleitä perästä päin. Mutta ei hänellä ollut juuri erinomaista syytä, millä hän itseänsä estelisi.

Hänen ei käynyt teeskenteleminen pään kipua, jolla herrasnaiset usein pääsevät senkaltaisesta pulasta, sillä hänen päänsä oli ihan terve.

Ja kun hänen veljensä olisi mukana, niin oli vielä vähemmän syytä estelemiseen.

Mari-raukan ei siis muu auttanut, kuin lähteä juhlaan. He menivät kolmisin, niinkuin he aamulla olivat tulleet Puolamäeltä.

Heidän saapuessaan kentälle oli nuori pappi parhaillaan puheensa innossa. Hän ylisti niitä miehiä, jotka niinkuin hän sanoi, olivat herättäneet Suomen kansan taitamattomuuden unesta.

Se oli sitä, jota akka pyörtänyllä ei ymmärtänyt ja jolle hän kaikessa hiljaisuudessa antoi ihan toisen merkityksen.

"Tämmöistäkö tämä nyt onkin", lausui Ivar.

"Niin sitä samaapa nyt saarnaavat sekä papit että levitat", sanoi Severin. "Eihän sitä muuta kuulekaan, kuin tuota paljasta — tyhjyyttä."

"Kas Puolamäen Mari, kun kävelee Siuron Severin kanssa", huomautti yksi tytöistä.

"Aamupäivällä hän oli kirkossa Severin äidin kanssa", muisti toinen.

"Torpan tyttö pyrkii rusthollin miniäksi", tiesi kolmas.

Mutta kun torpan tyttö tuli siivosti heitä tervehtämään, lauhtui heidän paha mielensä ja he tervehtivät siivosti takasin ja antoivat Marille kättä.

"Kerran sinunkin näkee kirkonkylässä, näin sunnuntaina jäljestäpuolen päivän", sanoi se viimeinen, joka miniästä oli puhunut. Hän ikäänkuin katui pahaana sanaansa, vaikka hän tiesi, ettei Mari sitä kuullutkaan.

"Minä tulin tänne jo huomista talkoota varten", sanoi Mari. "Siuron emäntä tarvitsi minua avuksensa, vaikka minä pikimältään pääsin tätä iloa imehtimään. Mitä täällä nyt on?"

"Kuule ja näe itse, tuossahan pappi saarnaa."

Ivar ja Severin olivat sillaikaa tervehdelleet miespuolisia tuttaviansa, erittäin jälkimmäinen, joka hiljan oli palannut maanviljelyskoulusta ja vasta nyt tapasi useita ensikerran sen jälkeen.

He lähestyivät sitte tyttöjen joukkoa, jossa Marikin oli.

"Kuulkaa, Severin, oletteko te kansan-mielinen?" kysyi yksi tytöistä.

"Olen, ja hyvä olenkin."

"Emmekö me, tytöt, kelpaisi kansanmieliseksi?"

"Ette suinkaan, enempää kuin kaartilaisiksi."

"Mutta sanoihan pappi: kunnioitettavat kansalaiset, miehet ja naiset."

"Sanoiko hän niin? No, sitte minä olen erehtynyt. Minä luulin kansallisuuden tarkoittavan jotain yhdistystä, jotain kuntaa, esim. vapaehtoista palosammutuskuntaa."

"No jospa tarkoittaisikin, kyllähän me sammuttaa osaisimme."

"Sytyttää te vielä paremmin osaatte, ja sentähden ei teitä lasketa koko kuntaan. Enkä minä, jos minulla olisi jotain sanomista kansallisuudessa, suinkaan laskisi teitä siihenkään. Te sytyttäisitte koko kansallisuuden."

"Kuinka te olette paha!"

"Eläköön!" huudettiin yhdeltä puolen, siitä, missä opettaja Hympyräinen seiso.

Pappi oli lopettanut puheensa ja astui alas lavalta.

Hympyräinen viittasi kädellensä ja laulajat hänen ympärillensä alkoivat neli-äänisesti "Maamme"-laulun.

"Laulu on hyvä ja soi kauniilta, mutta ei sovellu tähän tilaisuuteen", sanoi Severin Marille.

"Miksei?"

"Sitä ei ole aivottu säestämään *tuonkaltaisia* puheita."

"Minun täytyy tunnustaa, ettei minulla ole siitä puheesta juuri mitään selkoa; me tulimme tänne sen loppupuolella ja sitäköön vähää en saanut kuulla pakinoimiselta."

"Vahinko ei ollut suuri. Minä osaan sen ulkoa, niin usein olen sen kuullut. Ja jos tahdot, niin kerron sen sinulle sanasta sanaan." —

Pastori Santalainen oli nähnyt Marin, siinä kun hän seiso puhuja-lavalla. Hän oli nähnyt hänen jo kirkossa aamupäivällä. Ja hän arveli Marin olevan jonkun rusthollarin tyttären.

Puheensa päätettyä kysyi hän opettaja Hympyräiseltä, kuka Mari oli. Mutta Hympyräinen, joka jokseenkin tuns kaikki rusthollarin tyttäret pitäjässä, ei tuntenut Maria. Hän luuli hänen olevan jonkun ulkopitäjäläisen.

Severin oli heille niinikään outo, hän kun oli ollut poissa kotoa jo ennen kuin Hympyräinenkään tuli pitäjään.

Molemmat, sekä pappi että kansakoulun opettaja, olivat kuitenkin hyvin uteliaita saada tietää, kutka nämät kaksi oli.

Ja vaikeata ei se ollutkaan. Sillä jokainen nuori mies pitäjässä tunsivat Severin, ja he olivat valmiit esittelemään häntä papille ja opettajalle.

"Te olette ollut maanviljelyskoulussa, kuulemma", sanoi pappi, sittekuin esittely oli tapahtunut. "Siellä eivät mahtane kansalliset pyrinnot olla aivan hyvässä kukoistuksessa."

"Siinä erehdytte, hra pastori, jos niin luulette", vastasi Severin, "minun luullakseni kukoistavat ne juuri siellä, jos missään."

"Mutta olen kuullut, että siellä vain harrastetaan aineellisuutta."

"Niinpä kyllä, mutta sehän kansan elättää."

"Kansa ei elä ainoastaan leivästä, se tarvitsee hengellistä ravintoakin", sanoi pastori juhlallisesti.

"Mutta ilman leivästä loppuu henkikin. Ja jota tukevampi leipä, sen tukevampi hengen veto."

"Te puhutte niinkuin materialisti — niinkuin aineellinen mies."

"Ja te, hra pastori, niinkuin hengellinen, sen myönnän."

"Mutta ette kuitenkaan käsitä, mikä hengellisyys on."

"Tunnustan etten käsitä, ennenkuin selitätte."

"Hengellisyys — taikka oikeimmin tässä käsityksessä henkisyys — on se että kunnioitamme suuria miehiämme. Te kuulitte kai minun äsköisen puheeni ja keitä minä mainitsin?"

"Kuulin niin. Antavatko he kansalle leipää?"

"Leipää, taas leipää!" lausui pappi vähän äreästi.

Tässä tuli unilukkarikin seuraan. Hän oli vanha tuttu sekä Severin että Marin kanssa. Hän lausui tervetulon edelliselle, jota hän ei vielä ollut tavannut hänen kotiin tultuaan.

Unilukkari oli kuullut papin puheen kokountuneelle väelle. Hän kummasteli sitä puhetta, niinkuin hän oli kummastellut papin käytöstä aamupäivällä kirkossa.

Ja että pappi nyt viimeksi käytti raamatun lauseita sanan vaihdossaan Severin kanssa, se unilukkaria vielä enemmän kummastutti.

Nekö nyky ajan miehet, joita kohtaan pappi kehoitti kiitollisuuteen, olivat tuoneet sen hengellisen elämän, jota raamatussa tarkoitetaan?

Mutta jos unilukkari oli tottunut puhumaan, niin hän oli myöskin tottunut olemaan vaiti. Hän ei tahtonut ruveta kinaamaan papin kanssa, vaan päätti malttaa mielensä.

Vaan se, joka ei ollut yhtä maltillinen, oli Severin. Häntä närkästytti papin juhlallisuus. Ja hän tarttui siihen kiini.

"Te lausuite, hra pastori, hengellisestä ravinnosta, joka on parempi aineellista ravintoa. Kuinka minä sen saan ymmärtää?"

"Minä tarkoitan sillä, että kansa oppii tuntemaan itsensä."

"Ja kumartamaan ja palvelemaan itseänsä, niinkö? Minun mielestäni me sitä jo osaamme sangen hyvin ilman neuvomatakin."

"Meidän tulee kunnioittaa niitä miehiä, jotka meille ovat opettaneet itsemme tuntemisen."

"Minä kunnioittaisin mielellämmin sitä miestä," sanoi Severin ivalla, "joka meille opetti kynnon ja kylvön."

"Sittehan te olette pakana", sanoi pappi, "sillä se oli Väinämöinen."

"Minun mielestäni ei ole suurta eroitusta minun pakanallisuudellani ja teidän pakanallisuudellanne. Kumminkin johtavat ne melkein yhtä hämärään ja epätietoiseen juureen."

"Ovatko niiden miesten ansiot, jotka minä olen maininnut, hämärät?"

"Ovat luullakseni, mitä itse Suomen kansaan tulee, vaikka ansioita sopii luoda itsellensä kansan juhlillakin."

"Te käytte mies kohtaiseksi," sanoi pappi.

"Suokaa anteeksi. Minä en suorastaan tarkoita teitä. Mutta opettaja Hympyräinen ehkä tietää, että meidän maassa siellä täällä on perustettu seuroja, jotka ovat menneet ominaiseen takaukseen toinen toisensa isänmaallisista ansioista. Ne ansiot ovat tehtävät tutuiksi näin maakylissäkin. Ja nuot niin sanotut kansan juhlat ovat siihen omiansa."

Opettaja Hympyräinen ei voinut kieltää, ettei hän olisi saanut kehoituksia panemaan toimeen kansan juhlia. Ja niille ei juuri käynyt antaminen muuta muotoa, kuin tuon kiittäväisen ja ylistäväisen, johon "maamme" laulu sitte lisäksi laulettiin, vaikkei edes koskaan muistettu kiittää ja ylistää sitä miestä, joka sen laulun oli sepittänyt.

Mutta hän ei ollutkaan kuulunut tuohon keskinäiseen kiitollisuuden ja ominaisen takauksen seuraan.

Opettaja Hympyräinen tahtoi kuitenkin puolustaa itseänsä sillä, että kansan-juhlat, jollei niistä olisikaan mitään vakinaista hyötyä, ne kumminkin pidättäisivät nuorison pahemmista ajan vietoista, esim. näin pyhä-iltoina.

Vaan unilukkari, joka ei luullut olevansa velvollinen samaan maltillisuuteen opettajan edessä, kuin papin, lausui:

"Hm, lopussa kiitos, tänäkin iltana."

"Kuinka niin?" kysyi opettaja.

"Kun nuoriso kerran saapuu lukuisammin näin mailmallisiin kokouksiin, niin ei se mene kotia, ennenkuin se on saanut jotain huvittavampaa kuin kansan hovit."

"Mitä sitte?"

"Tuleepa vielä tanssitkin tänä iltana."

"No, eihän tanssit niin vaarallisia ole."

"Ehkeivät olisikaan, jollei niitä seuraisi vielä muutkin hovit."

"Mutta ettehän niistä syyttäne kansan-juhliä?"

"En muun vuoksi kun sen, että ne ovat kutsuneet nuorta, hurjaa väkeä kokoon, jota ei saada eriämään vähällä."

Ja nyt rohkeni unilukkari papin kuullen lausua seuraavankin:

"Jos kansa kutsuttaisiin kirkkoon näin sunnuntaina jälkeen puolen päivänkin ja heille pidettäisiin raamatun selitys taikka jokin muu saarna, niin he menisivät sen jälkeen kukin kotiinsa."

"Ja nuori väki menisi tanssiin," sanoi opettaja.

"Mahdollista, vaan ei vallan varmaa."

Tätä puhetta ei nuori pappi kuitenkaan kuullut. Sillä hän oli kiintynyt keskusteluun Marin kanssa.

Hän puhkesi runollisuuteen, joka ei ollutkaan kummeksittava, koska tyttö oli muodoltaan sitä laatua, että hän nuorukaisissa herätti runollisuutta.

Mutta josko papin runollisuus ei ollut oikeata laatua taikka mikä lienee ollut syynä, hän ei saanut tytöltä sitä vasta-sointua, jota hän olisi toivonut.

Ja vaikeata olikin näin syksy-suvella saada luonnosta kiini runollisuuden aihetta. Sillä kukat olivat enimmästään lakastuneet — hra Santalainen ei tiennyt, että Mari aamulla oli metsäpolun ohelta poiminut mitä kauniimpia kukkasia — ja linnut olivat jo aikoja sitten lakanneet laulamasta.

Aurinko oli laskemaisillaan. Mutta se laski metsän taka, toiselle puolen järveä, eikä siitä ollut juuri mitään erinomaista sanottavaa.

Vaan toiselta puolen nousi kuu — ja sen, jos minkään, olisi tähän aikaan pitänyt syyttämän runollisuuden tunteita papin povessa. Mutta hän ei tullut katsoneeksikaan sinnepäin.

Se oli Mari, joka ensin huomasi kuun nousun. Mutta vaikka se oli hänen monivuotinen tuttavansa, lapsuudesta saakka, ja hän sen valossa oli unelmoinnut monet neitseellisyyden unelmat, ei hän

ensinkään tahtonut sillä virkistytää papin huonoa runo hepoa, vaan pikemmin hänestä sen avulla päästä.

Hän lausui siis, että aika oli jo lähteä pois, koska hänellä vielä sinä iltana oli tehtäviä. Paitsi sitä rupesi väki jo muutenkin hajoamaan kansanjuhlasta. Ja eihän siellä enää mitään huvia ollut tarjottavanakaan.

Vaan juuri sentähden ei Mari päässytäkään seuraajastaan, jolla niinkään oli matka kylään.

He läksivät siis kaikki. Ja Severin asettui kävelyyn Marin toiselle puolen. Opettaja ja unilukkari ja Ivar seurasivat jäljestä, kaksi edellistä jatkaen sanan vaihtoansa.

Mihinkään ratkaistukseen eivät he kuitenkaan tulleet siitä, kuinka nuorison pitäisi aikaansa viettämän pyhä iltana.

"Mennäänkö mekin tanssiin?" kysyi Severi Marilta, huolimatta siitä, että pappi oli heidän seurassansa.

"Sinulla on vapaus mennä", vastasi Mari, "minä en mene."

"Eikö teitä huvita tanssi?" kysyi pappi Marilta.

"Huvittaisi kyllä, mutta ei minulla ole aikaa."

"No, sitte en minäkään mene," sanoi Severin.

Mari ei tahtonut sanoa vakinaista syytä, miksi ei hänen tehnyt mielensä tanssiin. Hän oli liiaksi siivo luonnoltaan, että häntä olisi huvittanut se hurjuus ja vallattomuus, jota nuorukaiset tavallisesti semmoisissa tilaisuuksissa osoittavat. Erittäin tuli se vallattomuus rajuksi väkevän juomain avulla. Tosin oli nuorukaisia siivompiakin. Mutta joukossa oli aina rauhan rikkojia. Ja ne tuottivat pahuutta ja häiriötä. Tyttöissä oli myöskin vikaa. Jos olisivat kohta menneet pois, kun vallattomuus alkoi, niin nuorukaiset olisivat oppineet pitämään itseänsä siivommalla. Mutta niitä oli monta, jotka viipyivät viimeiseen saakka ja joita poikain melu näytti huvittavan. Se oli se, joka kummastutti Marin kainoa mieltä. Vaan ei hän mitään sanonut.

Luokaamme silmäys niihin tanssi-huviin, joita puheena olevana iltana pidettiin Onkiveden kirkon kylässä.

Jos kansan juhla oli ollut hengetöntä vähän varhemmin, olivat tanssit vähän myöhemmin sitä elävämmät.

Niitä pidettiin Ruikan tilalla, joka oli kylän äärimmäisiä. Siellä oli avara tupa, jossa väkeä oli ehdattuna penkit täyteen, yltäympäri. Ne jotka eivät mahtuneet sisälle, täyttivät porstuan. Keskellä tuvan laattiaa oltiin ahkerassa työssä. Sitä oli kuitenkin työläs nähdä. Sillä tupakan savu hämmensi näköalan. Ja valaistukseen ei ollut kaksinen. Talikynttilä oli seinänrakoon pistetyssä päretikussa. Sekin oli tukehtumaisillaan väkevässä höngässä.

Mahdoton oli siis nähdä, kuinka taitavasti polkattiin ja valssattiin.

Mutta töminästä oli arvattava, että se kävi hyvinkin luonikkaasti.

Seppälän Matti soitti somasti perä penkillä viulua. Hänkin polki ahkerasti jalkaansa, pysyäkseen taitavassa tahdissa.

Jota enemmän aika kului, sen voimakkaammaksi rupesi tanssi käymään. Sitä virkistytti ne aineet, joita siihen tarpeeseen tavallisesti käytetään, nimittäin olut ja viina.

Niitä aineita ei tosin ollut saatavissa itse Ruikan talossa; mutta vähän matkaa siitä oli mökki, josta saatiin. Ja jota pimeämmäksi ilta muuttui, sitä taajemmaksi kävi liike talon ja mökin välillä.

Kyläläisillä oli se luulo että aineet, joita myytiin, olivat Ruikan emännän, vaikka mökin väki niitä myi. Olkoon sen asian laita mikä hyvänsä, niin emäntä piti sitä liikettä hyödyksensä taloudellensa ja avasi tupansa tanssioille.

Mitään pääsy maksua ei otettu vaikka talikynttiläkin annettiin tuvan valaistukseksi. Ja pääsy oli vapaa kaikille.

Ei kuitenkaan aivan kaikille, niinkuin seuraavasta tulemme näkemään.

Tanssiattarien joukossa oli yksi nuori tyttö: Tullilan Liisa. Hänen äitinsä mökki oli talon toisessa

päässä, jota tulliksi nimitettiin. Siitä mökki oli saanut nimensä, niinkuin mökin väkikin.

Liisa oli kylän nuorukaisten lemmikki, syystä että hän oli hurja ja vallaton, lisäksi hyvä tanssiatar ja vikkellä puheinen. Eikä hän ollut ruma näöltäänkään. Sen vuoksi hän useimmin kuin muut tytöt pääsi tanssivuorolle. Ja hän teki sitä työtä oikein mielihalusta.

Vaan se tietysti närkästytti muita tyttöjä ja erittäin kylän akkoja, joita jälkimmäisiä kohtaan hän ei aina ollut kaunopuheinen.

Ruikan emäntä ei ensinkään suvainnut Liisaa eikä hänen äitiänsä, syystä, että jälkimmäisen ja emännän välillä oli ollut ilmi tora monet aikoja.

Kun siis joku avulias ihminen vei sanan emännälle, että Tullilan Liisa oli tanssi-tuvassa ja siellä paras elämä, julmistui emäntä silmittömäksi.

Hän riensi tupaan, tunkien väkijoukon läpi ja saapui keskelle tanssioitten, jossa hän pian, vaikka pimeäkin oli, näki Liisan täydessä ilossa.

"Minä en kärsi huoneessani ketään Tullilan väestä", äännähti emäntä; "pois täältä, senkin sikiö!"

Ja hän tarttui tylästi Liisan käsivarteen, toiset avuliaat akat tarttuivat toiseen, ja läpi väki tungon raahattiin Liisa ulos ja sysättiin pihalle.

Liisa puhkesi ensin itkun; mutta tulistui sitte hänkin ja lausui monen kuullen.

"Jos minä olisin väkevämpi kuin koko mailma, että minä voittaisin koko mailman!"

Sitte hän katosi illan pimeyteen.

Tanssia jatkettiin, mutta ei se enää käynyt niin hilpeästi kuin ennen. Poikain tuli sääli Liisan kohtaloa. Hän oli heidän mielestään syytön. Jos hän olikin hurja ja vallaton. Ja emännän tylyys pisti heitä.

Paitsi sitä ei kukaan tytöistä, sitte kuin Liisa oli kadonnut, kyennyt pitämään tanssia vireillä.

Severin ja Mari olivat, niinkuin jo kerroimme menneet kotiin, nimittäin Severin kotiin. Ja Ivar oli seurannut heitä. Mutta hetken perästä päätti hänkin lähteä tanssiin.

"Mitä?" kysyi Mari ivalla, "aivotko *sinä* tanssia?"

"Miksen?" vastasi Ivar, naurahtaen.

"Sitäpä olisi hauska nähdä!" sanoi Severin. "Maksaisipa se vaivaa lähteä sinun mukaasi, katsomaan sitä."

"Ja minä en uskoisi sitä, vaikkapa sen näkisin", lausui Mari.

"Uskotte tai olette uskomata. Minä menen kun menenkin."

Ja Ivar meni. Mutta ne, jotka olivat epäilleet hänen tanssi kykyänsä olivat kyllä oikeassa. Hän oli liiaksi hiljainen mies tanssiaksi. Mutta hiljaisilla miehillä on välin oikkuja. Ja vaikkei kukaan olisi luullut hänen huolivan katsellakaan sen kaltaisia huvia, meni hän nyt sinne kuitenkin.

Hiljaisella menollansa pääsi hän porstuan läpi tanssituvan ovelle. Vaan sen etemmäksi ei hän pyrkinyt. Hän katseli siitä muiden iloa. Ja koska hän oli pitkähäkö mies, näki hän hyvin kaikki, mitä tuvassa tapahtui — sen verran, mitä niin himmeässä valossa sopi nähdä.

Hän näki Liisan — ja ilmoittakaamme se tässä — hän oli sitä varten tullutkin. — Hän näki Liisan iloisena, soreana ja vikkellä, nuorison keskellä. Jos se näkö häntä huvitti tai närkästytti, sitä ei hän sanonut. Hän ei sanonut mitään. Eikä hänen jäykkä muotonsakaan ilmoittanut, mitä hän ajatteli.

Sitte hän näki talon emännän tunkevan tuulena tupaan. Hän näki kuinka Liisa vietiin väkivaltaisesti ulos tuvasta ja työnnettiin pihalle.

Mitä hän siitä ajatteli, ei hän myöskään ilmoittanut sanoilla, eikä kukaan tullut katsoneeksi hänen silmiinsä sillä hetkellä.

Mutta kohta sen perästä pyrki hänkin ulos pihalle, jossa hän tapasi Liisan itkevän.

"Liisa", sanoi Ivar, ja hänen äänensä värähti, "eikö minun kävisi sinua jollain tavalla auttaminen?"

"Jos kaadat koko tuon huoneen ja sitä ennen paiskaat emännän siihen, niin sillä taidat auttaa minua. Muuta apua en minä tarvitse."

"Sitä minä en tee."

"Tiesinhän minä sen. Teissä ei ole kenessäkään auttajaa. Te olette kaikki yhtäläisiä."

Ja Liisa kääntyi, pois lähteäksensä.

"Enkö minä saa edes sinua saattaa kotiisi?" kysyi Ivar.

"Et saa. Kotiin osaan täältä yhtä hyvin pois, kuin minä tännekin osasin."

Ja tyttö läksi kiivailla askelilla siitä talosta, jossa häntä niin tylästi oli kohdeltu.

Kuu, joka alussa iltaa valaisi kirkkaasti, oli nyt pilviin peitetty. Kuitenkaan ei ollut niin pimeä, ettei Ivar olisi nähnyt Liisan käyntiä kylän raitilla. Tyttö astui liukkaasti, niinkuin hänen tapansa oli, kunnes hän raitilta poikkesi maantielle ja katosi näkyvistä.

Ivarin ei enää tehnyt mieli tanssitupaan. Häntä karvasteli ja hän läksi hiljalleen astumaan Siurolle päin.

Sitä aikaa, jolloin nämät kohtaukset tapahtuivat oli Mari ja Severin viettäneet jälkimmäisen kodissa.

He olivat kaikenlaisia pakinoiden vaeltaneet rannalle sitä tietä, joka asuin rakennuksesta sinne johdatti puiston kautta.

Niinkuin aamu oli ollut kaunis, oli ehtookin. Kuu valaisi viehättävästi järven pintaa, jota hiljainen iltatuuli saatti väreilemään.

He haastelivat nuorukaisen tulevaisuudesta, nimittäin: Severin jutteli tytölle, mitenkä hän oli aikonut luoda itsellensä tulevaisuuden. Tyttöin tulevaisuudesta ei olekaan mitään haastettavaa. Heillä ei ole tulevaisuutta — taikka oikeimmin sanoen, se on vain onnen kauppa.

"Isä on vielä täysissä voimissa", virkkoi Severin, "eikä suo minulle talon hoitoa — suoneeko sitä milloinkaan. — Ja työtönnä, toimetonna en minä tahdo viettää aikaani. Sinä tiedät, Mari, että minä olen maanviljelijä sydämen pohjasta."

"No, tiedänhän. Mutta eikö sinun sopisi käyttää voimiasi ja taitoasi isäsi kanssa yhdessä tämän talon hoidossa?"

"Minun tahtoni ja isäni tahto eriävät monessa kohden. Ja minun olisi vaikea totella häntä kaikissa ja toiselta puolen en minä myöskään tahtoisi olla tottelematon."

"Ethän millään muotoa saakaan olla isällesi tottelematon." muistutti Mari.

"Sinä sanot sen, Mari. Mutta jos isäni tahto vaatisi minulta sitäkin, joka loukkaisi arimpia tunteitani?"

"Sitä en minä ymmärrä."

"Se onkin pitkä juttu, vaikka sen saattaisi sanoa muutamalla sanalla. Se on vanha juttu, vaikka se joka päivä on uusi."

Severin oli hetken ääneti. Sitte hän lausui: "Sinä tiedät, Mari, kuinka meidän rahakasten talonpoikain tapa on näyttää poikansa ja tyttärensä ainoastaan rahakkaille. Ja jota rahakkaampia ollaan, sitä tarkemmin siitä tavasta pidetään."

"Mutta eihän se väärin ole: vertaiset etsivät vertaisiansa", sanoi Mari.

"Eikö vertaisuutta muussa ole kuin talojen ja rahakukkarojen yhtäläisyydessä?"

"Onpa kyllä. Mutta ei se näy ulkoa."

"Niin siinäpä se on; katsotaan vain mitä ulkoa näkyy. Mutta ethän sinä niin ajattele, Mari?"

"En tosin. Vaan mitäpä minun ajatukseni auttavat. Sinun kohtalosi on toinen kuin minun."

"Minä olen rikas, niinkö Mari?"

"Niin, ja sinun tiesi on viitattu."

"Mutta sinä, Mari?"

"Minä poikkean sivulle, pois näkyvistä. Minulla ei ole teidän rikasten kanssa mitään tehtävää."

"Mari, oh Mari, joko sinä käsität minun puheeni aivan väärin taikka et ole sitä käsittävänäsi."

"Minä en luule teeskenteleväni. Vaan mitä se auttaa. Meidän tiemme käyvät niin kahtaalle, että jos minä kuultelisin sinua viimeiseen päivään, niin se olisi aivan samaa. Eihän sinun kohtalosi siitä valkenisi."

"Se valkenisi jos sinä tahtoisit kuulla minua."

Mari istui kivellä, Severi oli ruohosella hänen vieressään.

Hän tarttui Marin käteen:

"Tiedätkö mitä, Mari, minä olen perinyt puolen isäni luonnosta?"

"Sen jäykän puolen, joka on käskevä ja komentava, niinkö?"

"Oikein arvattu!"

"Ja toisen puolen luonnostasi?"

"Olen perinyt äidiltäni."

"Lempeän ja rakastavaisen."

Tyttö irroitti kätensä nuorukaisen kädestä ja lausui:

"Olisi ehkä ollut parempi, jos olisit perinyt isältäsi koko hänen luontonsa taikka äidiltäsi koko hänen."

"Minun mielestäni on parempi niinkuin on. Vaan nyt ei ole aikaa sitä selittää. Sillä kuule, Mari, mitä minä kerrassani sanon: Minun isäni tahtoo naittaa minua rikkaalle; se on tapa."

"Ja tapaa ei saa rikkoa."

"Missä laissa se on kirjoitettu? Minä en taivu siihen tapaan. Isältäni peritty luonto on sitä vastaan. Minä tahdon itse vallita siinä asiassa."

"Ja rikkoa isäsi mielen. Sitä et saa tehdä, Severin."

"Minä rakastan *sinua*, Mari."

Mari nousi yhtäkkiä seisalleen.

"Ja minä," lausui hän vakavasti, "minä en tahdo vetää päälleni isäsi kirousta, vielä vähemmin sinun päällesi, rakas Severin; heitä pois ne ajatukset, minä rukoilen sinua."

"Mutta äidin siunaus poistaa isän kiroukset. Äitini pitää sinua hyvänä niinkuin silmä-teräänsä, sinä tiedät sen, Mari."

"Minä tiedän sen, hyvä Severin, minä rakastan sinun äitiäsi niinkuin omaa äitiäni. Mutta sinun isäsi kylmyyttäkään en minä voisi kestää, saati hänen vihaansa. Jättäkäämme siis koko tämä asia, niinkuin ei siitä milloinkaan olisi ollut puhetta."

* * * * *

Samat pilvet, jotka olivat peittäneet kuun Ivarilta silloin kuin hän katseli Liisan lähtöä Ruikan talosta, kätkivät kuun Marilta ja Severiltäkin heidän viimeksi ollessansa kanssa-puheessa.

Tulivatko ne pilvet siitä, että heidän tulevaisuutensa synkistyi, käskevän kohtalon kovuuden tähden?

Vai olivatko pilvet luonnolliset, jotka välin katoavat ja tekevät taivaan kirkkaaksi, välin taas estävät pienimmänkin tähden pilkoittamasta?

Me luulemme, että ne olivat luonnolliset pilvet, ja kohtaukset vain tapahtuvat yhtä aikaa, niinkuin ihmislapsille usein sattuu.

Londonissa syntyy joka silmän räpäys yksi ihminen ja kuolee samoin joka silmän räpäyksessä yksi ihminen. Mutta harvat niistä kuulevat toinen toisensa ensimmäisen itkun taikka toinen toisensa viimeisen huokauksen.

Marin ja Severin kanssapuhe oli käynyt jotenkin vastakärkiseksi. Sitä sopi enää sillä kertaa tuskin jatkaminen, ennenkuin he kumpikin taitaisivat sitä levollisemmin jatkaa. Sillä Mari oli sanonut miltei viimeisen sanan asiassa.

Sentähden tuli tuo äkkinäinen pimeys ikäänkuin kutsuttuna, ja Mari tahtoi sanoa ystävälliset jäähyväiset Severille, vaikka heidän olikin eriäminen ehkä ijäksi päiväksi.

"Mutta mikä valo tuo on?" sanoi yhtäkkiä Severin, näyttäen luoteista ilmaa kohden. Se tuli ikäänkuin avuksi hänelle, ettei tuota viimeistä sanaa vielä lausuttaisi.

Taivaan rannalla hohti todellakin omituinen kumotus.

"Kuu ei se ainakaan ole", sanoi Mari, "se loisti viimeksi enemmän tuolta ilmalta."

Tyttö osoitti kädellään lännemmäksi, joka olikin se oikea paikka, missä kuu siihen aikaan piili pilven takana.

"Sitte en muuta tiedä kuin että se on tulipalo", virkkoi Severin, "ja minun täytyy rientää sinne. Hyvästi siis huomiseen!"

Severin läksi rientämään kylää kohden, saadaksensa sieltä tarkempia tietoja tuosta oudosta kumotuksesta.

Mari meni emännän luokse, joka ei vielä ollut käynynnä levolle, vaan istui kynttilän ääressä ja luki kirjaa.

"Joko nyt kansanhuvit ovat loppuneet?" kysyi emäntä.

"Aikoja sitten", vastasi tyttö. "Jopa vielä tuli toisetkin huvit, nimittäin tanssit."

"No olitteko niissäkin?"

"Emme arvon, paitsi Ivar, jonka päähän lienee mikä lennähtänyt, että hän niihin meni?"

"Entäs Severin?"

"Me vietimme iltaamme rannalla pakisten niitä, näitä. Mutta nytpä lienee vielä kolmatta tekeillä. Taivaalla näkyi kummallinen kajastus tuolla länsi ilmalla, olleeko tulipalo jossain. Pelkään ettei olisi meillä, vaan minun mielestäni antaa Puolamäki kuitenkin melkoisesti etelämpään."

Emäntä ja Mari läksivät portaille katsomaan. Kumotus näytti todellakin tulipalolta. Mutta emäntäkin oli siitä mielipiteestä, ettei se ollut Puolamäellä vaan paljoa lännempänä.

"Minun täytyy odottaa, kunnes Ivar taikka Severin tulevat kylästä", sanoi emäntä. "He ainakin tietävät mitä se kajostus on."

He menivät uudestaan sisälle. Ja nyt otti Mari vuorostansa kirjan ja luki siitä ääneen. Se oli uusi testamentti. Hän luki sen halukkaammin, koska hän mielestään oli viettänyt pyhä-iltansa jotenkin turhamaisesti.

Emäntä kuulteli ensin hetken aikaa, mutta esitteli sitte, että veisattaisiin joku ehtoovirsi.

Olemme jo kuulleet, että Marilla oli kaunis ääni. Ja niinpä oli vielä emännälläkin. Jokainen tietää, että monella meidän aamu- ja ehtoovirsistämme on hyvin soma nuotti. Se ei siis ollut mitään rumaa työtä, kun nämät kaksi vaimoa pyhä-illan hiljaisuudessa yhdistivät äänensä niihin.

Sanoimme illan hiljaisuudessa. Se ei kuitenkaan ollut niin aivan hiljaista, se ilta. Kylässä pidettiin tanssia, ja etäämpänä oli tulipalo. Ja monen mieli oli rikottu ja monen sydän oli särkynyt. Eikä molempain näiden kahden vaimoihmisenkään sydän ollut niin aivan ehjä, miten jo olemme olleet tilaisuudessa kuulemaan ja näkemään. Mutta semmoistapa on tämä elämä. Ei muuta kuin alituiset sisälliset ja ulkonaiset taistelut.

Mutta vaikka Mari-raukankin mieleen oli tänä iltana kylvetty paljon levottomuutta, sointui hänen äänensä kuitenkin ehto virteen ja se vuodatti hänen sydämeensä rauhaa — kumminkin hetkeksi.

Severin oli juossut kylään, tiedustelemaan, mistä se outo kuumotus taivaalla oli. Kylässä oltiin niin ikään häiriöllä. Tanssi oli pikaisesti hajonnut. Kajostus tuli metsästä. Joukko nuorukaisia juoksi sinne. Ja pian tuli sanoma, että Ruikan puupinot siellä paloivat. Se ei siis ollut sen suurempi asia. Mutta se tapaus vaikutti kuitenkin yhden tai kahden tai useammankin henkilön tulevaisuuteen tai onnettomuuteen.

Kylässä kävi jo puheita, että Tullilan Liisa oli vihan vimmassa, kun hän läksi Ruikan talosta, mennyt suoraan tietä metsään ja sytyttänyt halkopinot palamaan.

Muutamia nuorukaisia oli Ruikan emännän kehoituksesta juossut Tullilaan katsomaan olisiko Liisa kotona siellä. Arvattiin että jos hän oli metsässä käynyt ja puupinot sytyttänyt, hän ei vielä olisi ehtinyt kotia.

Mutta Liisa oli kotona ja antoi pojille kelpo nenäviisaita vastauksia heidän kysymyksiinsä, ja neuvoi heitä kulkemaan muualla öisillä, eikä rauhallisten ihmisten asunnoissa.

Tämän kaikki ennätti Severin kylässä käydessään kuulla. Sillä usein tapahtuu että huhut joutuvat ennen kuin ne, jotka tosikertomuksia tuovat.

Mutta Severin tytyi tähän, koska pää-asia oli hänen tiedossansa, nimittäin tulipalo, ja ettei se ollut sen vaarallisempaa laatua.

Hän päätti siis palaita kotiinsa. Mihin Ivar oli joutunut, siitä hän ei tiennyt, eikä häntä kylässä väkijoukossa näkynyt.

Kynttilän valo loisti vielä Severin äitin kamarista. Ja sieltä kuului virren veisua. Se oli hänestä vanhaa tuttua. Sillä hänen äitinsä oli siinä harras, erittäin näin pyhä ehtoisilla.

Hän lähestyi akkunaa ja kuuli Marin kauniilla altti-äänellä säestävän äitiänsä:

"Syntini minä tunnustan,
Tiedät minun niitä katuvan."

Severin kuulteli hetken aikaa. Sitte hän päätti mennä sisälle kertomaan, mitä hän tulipalosta oli tietää saanut.

Hänen tulonsa katkaisi ja lopettikin laulun. Sanoma oli surullista laatua, ei niin paljon sen vahingon tähden, mikä Ruikulle puupinon palosta oli tullut, kuin sen, että siitä syytettiin Liisaa.

"Mikä siitäkin lopuksi tulee?" lausui Siuron emäntä. "Tietysti ei asia siihen jää, vaan nousee siitä vielä käräjän käynnit ja muut."

"Luultavasti", arveli Severikin, "vaan nyt minä sanon teille hyvää yötä, äiti ja Mari, sillä aika on jo lopettaa tämä pitkä päivä."

"Hyvää yötä, vaan sanos, Severin, etkös nähnyt Ivaria siellä kylässä?" kysyi Mari.

"En nähnyt; mutta jos minä Ivarin oikein tunnen, niin ei hän kylään eksy. Luultavasti on hän jo täällä etsinyt leposiansa."

"Kylläpä minäkin niin luulen," sanoi Mari, "hyvää yötä."

Severin läksi ulos. Hän päätti vielä hakea selville Ivarinkin, ennenkuin hän itse menisi maata. Hän kävi siis väen tupaan, joka oli aivan pimeä. Mutta Severillä oli tikkuja taskussaan, joilla hän veti valkean, vaan ei hän löytänyt kynttilää eikä päreitä. Tikku sammui pian, eikä hän sillä kauvas nähnyt. Hän otti uusia tikkuja usiampia ja sytytti niillä valkean loisteen.

Nyt hän näki Ivarin pitkänään penkillä, katsellen avonaisilla silmillä tuvan lakea kohden.

"Sinuahan minä juuri etsin, mies", huudahti Severin, "jos luulet olevasikin tähtien tutkia, niin et niitä katon läpitse näe."

"Hm."

"Niin, hm, tule ehtoolliselle ja maata."

"Minua ei maita."

"Mikä ei maita, ruokako vai uni?"

"Ei kumpikaan."

"Oletko tanssinut itsesi niin perin väsyksiin?"

"En ole tanssinut ensinkään."

"No mitäs siellä teit?"

"En mitään."

Se oli vähän.

"Näitkös tulipaloo?"

"Näinpä niinkin."

"Ja kuulitko, ketä he siitä syyttivät?"

"Kuulin senkin."

"Se on ikävä juttu. Se tyttö ei enää tän erän perästä saa tanssia moneen aikaan."

"Parempi olisi ollut, ettei hän nytkään eikä koskaan olisi tanssinut."

"Parempi kyllä. Mutta mitä sen nuoruuden ja hurjuuden tekee. Liisa ei olisi ollut Liisa, jollei hän olisi tanssinut."

"Hm."

Nyt alkoi tuvan varsinaisia asujamia saapua. Hekin olivat olleet kylässä, näkemässä ja kuulemassa, mitä siellä oli tapahtunut. Ja heillä oli yhtä ja toista vielä lisäämistä tuohon Liisan juttuun.

Mutta Severin vaatei Ivaria pois yölevolle. Ja tämä, joka muuten ehkä vielä olisi oikoillut, oli nyt hyvinkin nopea lähtemään pois tuvasta, ikään kuin ei hän olisi tahtonut kuulla, mitä väki Liisasta puhui.

Kun Mari ja emäntä olivat saaneet kuulla, että Ivar oli löytyvissä, menivät he levolle. Ja jälkimmäinen nukkui pian. Sillä ei mikään häirinnyt hänen mieltänsä. Kaikki, mitä oli ollut toimitettavaa, oli toimitettu. Ja huomiset surut saivat jäädä huomiseksi.

Ei niin Mari. Hänen mieltänsä oli monet seikat olleet häiritsemässä. Päivän vaihtelevat kuvat tulivat uudestaan hänen eteensä. Ja hänen ajatuksensa seisahtuivat siihen, mitä he viimeksi olivat puhuneet Severin kanssa rannalla. Se ei ollut sitä laatua, että se tuottaisi rauhaa sydämeen ja levollisuutta mieleen.

Severin oli puhunut hänelle sanoja, jotka olisivat saattaneet hänessä herättää suurinta riemua. Sillä mikä tyttö ei mielellään kuule uljaan nuorukaisen puhuvan hänelle rakkaudesta. Ja minkä tytön sydän ei itse syttyisi rakkauteen semmoista nuorukaista kohtaan.

Mutta Marista olisi ollut parempi, ettei Severin olisi ensinkään puhunut siitä asiasta. Sillä mitä se nyt autti. Heistä ei kumminkaan tässä mailmassa saattaisi tulla pariskuntaa, niin yhteen luodut kun he olivatkin luonteensa puolesta.

Ja Severin oli itse sen sanonut. Se sotei niitä tapoja vastaan, jotka etseivät yhtäläisyyttä tavarainkin puolesta.

Severin isä oli tunnettu kovaluontoiseksi mieheksi. Hän ei milloinkaan sallisi siitä puhuttavankaan, saati siihen suostuisi.

Liiallista uhkamielisyyttä ja itseensä luottamista oli siis Marin mielestä, kun Severin oli sitä ruvennut ajattelemaankin.

Ja vielä vähemmin olisi hänen siitä pitänyt puhuman.

Sillä nyt täytyi Marin elää lopun ikäänsä siinä tiedossa, että Severin häntä rakasti eikä kuitenkaan häntä saisi. Sen hän oli jo sanonutkin.

Näitä nyt Mari ajatteli vuoteellansa. Ja ne olivat kylläkin surettavia ajatuksia. Mutta ne olivat toiselta puolen myöskin suloisia. Eikä paljon puuttunut ettei ne uudet tunteet, jotka Severin sanoista olivat tunkeneet tytön mieleen, poistaneet kaikkea sitä katkeruutta, minkä itse asian mahdottomuus tuotti.

Nuoruus ei lakkaa toivomasta, vaikka seikat kylläkin epätoivoisilta näyttävät. Ja kaikessa tapauksessa, ei mikään voisi estää Maria rakastamasta Severiniä, vaikkeivät toinen toistansa saisikaan.

Hän tahtoi kätkeä nuorukaisen kuvan sydämeensä ja säilyttää sitä siellä, käyköön kuinka hyvänsä.

Nämät surun suloiset ajatukset tuottivat kyneleet hänen silmiinsä, ja niissä ajatuksissa hän viimein nukkui.

Muuten ei Marin ja Severin tuttavuus ollut vasta tämän päivän synnyttämä. Sitä oli kestänyt

lapsuudesta. Mutta vaikka Mari piti itsensä kaikissa muissa suhteissa Severinin vertaisena, niin oli kuitenkin tuo yksi puute heitä jo alussa eroittamassa — hänen mielestensä. Hän ei siis koskaan tullut ajatelleeksikaan, että Severin joskus tekisi hänelle semmoisen tunnustuksen kuin hän tänäpäpä oli lausunut.

Siitäpä se, niin sanoaksemme, eriskummallinen rohkeus, millä Mari viihtyi Severin seurassa. Hänellä ei mielestensä ollut syytä suotta ujostella, koska Severin käytös, puhe ja luonne häntä mielyttivät. Heidän keskuutensa oli — Marin puolelta katsoen — niinkuin veljen ja sisaren. Ja se seikka, että Severin äiti piti Maria rakkaana, antoi tälle kanssakäymiselle tukea.

Mutta siitä tuli myöskin, että Mari oli niin heti valmis antamaan kieltävän vastauksen Severinin tunnustukseen. Joku toinen hänen siassansa ehkei olisi ollut yhtä hyvässä mielen varustuksessa.

Severin ja Ivar — kun jälkimmäinen oli tointunut tähti tutkinnostaan — menivät talliin. Severin tahtoi hoitaa orittansa, joka hänelle oli kasvatettu kotivarsasta ja jolla hän aamulla oli ratsastanut Puolamäelle.

Mutta siellä oli ennen heitä käynyt joku, varustamassa hevosta kaikella, mitä se yöksi tarvitsi. Kuitenkin Virkku hörähti vielä, kun he lyhyillä tulivat.

Se makasi pitkänään yöpahnoillansa eikä näkynyt kaipaavan mitään. Severin kulki sen ympäri, tarkastellen, ja taputteli sen kaulaa ja lautasia. Virkun silmät ainoastaan välkkyivät lyhdyn valossa. Se osoitti sillä kiitollisuuttansa.

Sitte miehetkin menivät yösiälleen. Ivar muisteli vielä kauvan aikaa illan tapauksia. Hänen edessään kuvasti Liisa, iloisena, vallattomana; sitte Ruikan emännän jylhä muoto, ja Liisa pihalla itkien; sitte Liisan ylpeä vastaus hänelle, Ivarille, ja sitte tytön tuima käynti, pitkin kylän raittia; sitte tulipalo. Emme tiedä nukkuiko Ivar koko yönä.

Sillä hänen levollinen luontonsa oli liikahtanut tasapainostaan, ja semmoista luontoa ei saada helposti tasapainoon jälleen.

Mitä Severinin tulee, luotti hän reippaasti tulevaisuuten. Hän tunsu tykönänsä voimaa taistella vaikka koko mailmaa vastaan. Mutta pitikö hänen nouseman taistelemaan isäänsäkin vastaan. Se ajatus väritytti häntä. Hän ei sitä asiaa ollut tullunna miettineeksi, ennenkuin Mari oli avannut hänen silmänsä.

Mutta sen kautta tuli Mari hänelle vielä rakkaammaksi.

* * * * *

Yksi on vielä, jonka sunnuntai vietosta emme ole mitään maininneet, vaikka hän on tämän jutelman päähenkilöitä.

Se on itse Siuron rusthollari.

Hänen oli tapa liikkua yksinänsä eikä kukaan uskaltanut häntä siinä häiritä.

Aamupäivällä oli hänkin kirkossa, vaan jälkeen puolenpäivän kuljeskeli hän vainiolla, tuumailien huomista leikkuuta, mistä se oli aljettava ja mihin suuntaan johdettava.

Ehtoopuolen hän sitte vietti kotosella ja kävi muun ohessa oritta hoitamassa yölevolle.

Pimeän tullessa hän käveli rannalle ja istui sille penkille, jonka hän sitä varten itse oli tehnyt.

Oliko ukko runomielinen, koska hän kuuvalolla istuskeli järven pintaa katselemassa? Jos hän oli, niin se kuitenkin häneltä itseltäänkin oli tietämätöntä.

Hän tahtoi olla yksinään ja mietiskellä. Hänen ajatuksensa eivät laadultaan olleet runolliset. Mutta hän tahtoi niitä ajatuksiansa ajatella semmoisessa paikassa, joka häntä miellytti.

Vaan ne joutuivat kummalliseen häirintöön, kun Severin ja Mari myöskin saapuivat rannalle.

Heidän oli mahdoton pimeässä nähdä ukkoa, siinä kuin tämä istui puiden varjossa, jotka sillä kohtaa olivat tiheässä. Ainoastaan rantaa kohden oli aukea. Mutta he olivat sivulla päin siitä, missä ukko istui.

Hän kuuli joka ainoan sanan, mitä he puhuivat. Hänellä ei ollut tapana hiipiä kuuntelemaan toisten salaisuuksia. Mutta tässä ne tulivat hänen kuuloonsa ilman hänen tointansa ja vastoin hänen tahtoansakin. Ja mikä vielä tärkeämpi oli, puhe koski osaksi häntä itseäkin. Hän aikoi alussa yskäsemällä taikka muulla tavoin ilmoittaa läsnä olonsa. Mutta puhe jonka hän kuuli, alkoi häntä

miellyttää.

"Minun tahtoni ja isäni tahto eriävät monissa kohden," kuuli hän Severinin lausuvan.

"Aha, piltti, joko olet kasvanut täysisiipiseksi?" mutisi ukko itsekseen. "Mutta sen minä sanon, että minun tahtoni se vieläkin on, jota tässä kuullaan."

"Ethän millään muotoa saakkaan olla isällesi tottelematon," kuuli hän Marin varoittavan.

"Kas vaan; olisinpa luullut hentun yllyttävän poikaa uppiniskaiseksi. Mutta ehkä muuttaa mielensä kun kuulee enemmän."

Vaan eipä tyttö muuttanutkaan mieltänsä.

Ukkoa huvitti suuresti se kun Mari kahdella sanalla kuvasi hänen luonteensa, mainiten sitä käskeväksi ja komentavaksi. Semmoisena hän oli aina tahtonut ollakin tunnettu.

"Semmoista luontoa totellaan paremmin kuin lempeätä ja rakastavaista", mutisi hän itsellen.

Vaan nytpä alkoi nuorten kanssapuhe käydä ukolle kiihoittavaksi. Severin puhui naimisesta ja rikasten tavasta. Tyttö kielsi tapaa rikkomasta.

"Sepä kumma", lausui rusthollari. "Olisipa luullut tytön kehoittavan poikaa rikkomaan niin tyhmän tavan ja suorastaan ottamaan häntä avioksensa. Sehän nyt olisi koko sankarin työ."

Mutta hänen kummastuksensa muuttui ihmettelemiseksi, miltei kunnioittamiseksi, kun Mari suorastansa kieltäysi vastaan ottamasta sitä rakkautta, minkä Severin hänelle tarjosi.

"Toden totta, minä naisin hänen itse", lausui rusthollari hiljaa, "jos minä olisin naimaton ja naimisen ijässä. Mutta koska hän on niin 'jäykkä' ja 'käskevä', niin minä näytän että hänen pitää tuleman Severinin emännäksi, vaikka minä itse rupeisin puhemieheksi."

"Ja Severinillä on totuus", jatkoi ukko kanssa-puhettaan itsensä kanssa, "siinä, että vertaisuutta on muussakin kuin talojen ja rahakukkarojen yhtäläisyydessä. Tuo uljas tyttö on monta vertaa parempi kuin moni rikas.

"Hän olisi sopinut minulle emännäksi, jos minä olisin nuorena tavannut hänen edessäni."

Siuron rusthollari alkoi muistella nuoruuttansa ja kuinka hänkin oli saanut emäntänsä. Se oli hänelle ollut koko heidän avioliittonsa aikana hyvä ja rakastavainen vaimo. Eikä hänen omatuntonsa soimannut häntä, että hän olisi ollut tyly vaimoansa kohtaan, niin käskevä ja komentava kuin hän muutoin olikin käytöksessään. Mutta hän ajatteli, että olisi ehkä ollut hauskeampi jos hänenkin vaimollansa olisi ollut tuonlainen uljas oma tahto, kuin Marilla näkyi olevan. Hänen vaimonsa ei koskaan ollut sanonut häntä vastaan.

"Mutta saakoon hänen Severi", jatkoi rusthollari ajatuksiansa. "Hän ehkä tarvitsee luontaista tukea paremmin kuin minä koskaan olen tarvinnut. Mutta kuritusta Severi kuitenkin ansaitsee siitä, että hän tahtoo olla toista mieltä kuin minä."

Maanantai-aamu koitti sumuisena.

Isäntä oli varhain liikkeellä ja tutki sumua. Sen hiukkeet näkyivät painuvan maata kohden. Siis ei ollut pelkoa sateesta.

"Sumu on hyvä leikkuun edellä", lausui rusthollari itsekseen. "Se tekee tähkäpääät nihkeiksi, ettei jyvät varise. Mutta sitä pahemmin ne varisevat seuraavana päivänä. Tänäpä on siis koko vainio korjattava, jos mahdollista."

Samassa tuli Mari ulos.

"Kas vaan, nuorta neitosta", lausui leikkiä laskien rusthollari, "kun on jaksanut nousta näin varhain vuoteeltaan, eikä itke."

"Paras on itkeä ehtoolla pois itkut, niin herää aamulla iloisena."

Mari puhui siis leikilläänkin ihan totta. Hän oli nukkunut ehtoolla kyynel silmissä. Ja herätessään, kun hän muisti illan tapaukset, oli suru ensimmäinen tunne hänen mielessänsä.

Mutta kun hän astui ulos raittiisen aamu-ilmaan, katosi tuo raskas mielen vivahdus ja hän tuns

sydämensä keveämmäksi.

Isäntä katsahti tyttöön muutaman silmänräpäyksen ja luuli alussa nähneensä, ettei hänen kasvonsa niin rusottaneet kuin tavallisesti. Mutta pian saivat ne entisen kirkkautensa, ehkä juuri siitä, että hän niitä katseli.

Sillä Mari kantoi mielessään salaisuutta, joka koski heitä molempia, sen tiesi rusthollari. Ja hän arvasi aivan oikein, että ruseitus nousi neiton kasvoille juuri sen salaisuuden tähden.

Mutta hän ei aikonut tällä kertaa tuoda sitä salaisuutta ilmi, vaan päätti vielä jatkaa leikkipuhetta tytön kanssa.

"No ethän tanssissa ainakaan itkenyt", sanoi hän; "vasta tanssin jälkeen kai; hylkäsikö sulhasesi sinun? Sano kuka hän on, niin minä hänen opetan hylkäämään niin kauniin tytön."

"Te vaaditte paljon vastausta yhtäikaa, isäntä. Kuka niin paljon kerrassaan muistaakaan?"

"Sinulla on hyvä muisto, sen olen kuullut."

"Vastaan siis ensiksi, etten ollut tanssissa, toiseksi ettei sulhaseni minua hyljännyt, kolmanneksi etten sano, kuka sulhaseni on."

"No miksis itkit sitte."

"Se oli viisautta, isäntä, meidän, tyttöin viisautta."

"Selitäpäs, Mari; minä en sitä ymmärrä."

"Luulinpa sen jo alussa selittäneeni. Me tytöt itkemme pois itkut ehtoolla, niin heräämme aamulla iloisina."

"Vaan ettehän ilman syytä itke?"

"Syystä tai ilman syytä, on vaikea sanoa; sillä me olemme heikkoja olennoita, senhän tiedätte."

Samassa tuli emäntäkin ulos.

"Mitä," kysyi hän naurahtaen, "tehdäänkö täällä salaliittoa valtiota vastaan?"

"Ei", vastasi isäntä, "täällä tehdään poutaa. Mari on luvannut meille poudan täksi päivää. Hän itki eilen."

"Sitä en minä nähnyt, vaikka me koko eilisen päivän seurustelimme yhdessä iltaan asti ja vielä yönkin."

"Tytöt osaavat vuodattaa kyyneleitä niin salaa, ettei kukaan niitä näekään."

Tällä aikaa oli työ- ja talkoo-väkeä alkanut kokoontua taloon, varustettuina välkkyvillä sirpeillä. He olivat kaikki puettuina puhtaisiin vaatteisiin, niinkuin paikkakunnalla tapa oli. Se oli sitäkin helpompi, koska edellisenä päivänä oli ollut pyhä. Heillä oli ehtoosta valmiina pyhä-vaatteet.

Onkiveden seurakunnassa oli nimittäin tapa pitää kolmenlaisia vaatteita, nimittäin kirkkovaatteita, joita ei muualla käytetty kuin "kirkossa ja arkussa," pyhävaatteita, jotka muutettiin ylle kirkosta tultua, ja arki vaatteet.

Leikkuussa ja talkoissa oltiin tavallisesti pyhä vaatteissa. Sillä elonleikkuu oli juhla, jossa tapa vaatei enemmän siisteyttä kuin arkipäivinä.

Ja erittäin oli talkoo niin isossa talossa, kuin Siuron rustholli, juhla-päivä. Siellä oli nimittäin tarjonna uhalliset ateriat ja muut suun-avaukset, paitsi että kaikille köyhemmille, jotka työhön tulivat, annettiin kappi jyviä puuroksiksi ja kaikille "kylän-muruja."

Sillä Siuron rusthollaria ei tunnettu saituriksi, vielä vähemmän emäntää, jolla siinä suhteessa olikin päävalta, vaikka kaikki pelkäsivät rusthollaria hänen ankaruutensa tähden.

Eikä missään tapauksessa tiedetty soimata häntä vääryydestä. Ja väki pysyi hänen palveluksessaan kauvemmin kuin muiden, ehkä hän oli vaativainen työssä, eikä sallinut aikailemista eikä laiskuutta.

Kyläläisten kanssa hän ylimalkaan oli hyvässä sovussa. Sillä vaikka hän vaihettelikin maita, maksoi hän niistä riittävän hinnan elikkä sopimuksen mukaan. Ja käräjiä ei hän milloinkaan käynyt. Jos riita syntyi, onnistui hänen aina saada se estetyksi sovinnolla. Usein oli hän muidenkin riidoissa välittäjänä

ja sovittajana. Mutta silloin hän aina otti apumieheksen unilukkarin, joka kirkollisella mahtipontisuudellansa vaikutti siinä, kussa ei maallinen mahtipontisuus riittänyt.

Kumma ei siis ollut, että väkeä karttui tarpeeksi hänen talkoihinsa.

Emäntä ja Mari riensivät hankkimaan talkooväelle ensimmäisen suunavauksen, kahvin, joka on Suomessa tullut kansallis juomaksi, erittäin naisväessä.

Vaan eivätpä miespuolisetkaan sitä halveksi. Ja jos meidän asevelvollisille tarjottaisiin kupillinen kahvia aamusilla, teeveden asemasta, niin he luultavasti olisivat siitä sangen kiitolliset. Se muistuttaisi heille äidin kahvipannua — melkein jokaiselle. Sillä harva lienee se asevelvollinen, jonka hellin muisto äidistänsä ei olisi juuri tuo kupillinen kahvia. Teetä ei he muista kotonansa milloinkaan saaneensa.

Kummallista olisi tietysti nähdä asevelvollisen kasarmissa jauhavan kahvia, hirmuisen suurella kahvimyllyllä, joka aamu. Ja vielä kummallisempaa olisi nähdä hänen "polttavan" kahvia. Mutta kumpikin työ olisi hänelle ainakin tuttua. Hän on nähnyt niitä lapsuudesta tehtävän, yhtä usein kun hän on nähnyt leipää leivottavan ja perunoita keitettävän.

Tarjoa Suomen talonpojalle teevettä, niin hän oudoksuu ja halveksii sitä.

Mutta tarjoa hänelle kahvia, niin hän sitä onnekseen särpää. Sillä hän tuntee sen maun jo lapsuudesta, vaikka se olisikin pelkkää sikuria.

Kahvin tarjoaminen kävi nopeasti Siuron rusthollissa talkoo-aamuna. Sillä kaikki siihen tarvittavat valmistukset olivat iltasella tehdyt.

Ja kun emäntä ja Mari tulivat väen tupaan, oli siellä suuret kahvipannut kiehumassa. Sen olivat palkkatytöt emännän määräyksestä toimittaneet. Ainoastaan "saku" oli sekaan pantava. Ja sen teki emäntä. Ja Mari oli hänen apunansa muissa tähän asiaan kuuluvissa toimissa, niin että väelle tarjottava aine oli pian valmista.

Talkoo väkeä käskettiin sisälle, sen mukaan kuin niitä taloon kokoontui. Tusinoittain kahvituoeppeja oli rivissä pöydällä, ja siitä sai kukin osansa sitä myöden kuin heitä tuli. Ne, jotka olivat saaneet, ottivat sirppinsä ja läksivät elo-vainiolle.

Isäntä sallei heidän mennä, mutta kielsi ryhtymästä työhön, ennenkuin hän itse saapuu paikalle.

Hän tahtoi rauhassa nauttia aamukahvinsa ja tuumaili että väkeä karttuisi tarpeeksi päivän mittaan, kaatamaan iltaan koko elon.

Sillaikaa oli sumu rauennut ja kirkas aamu-aurinko alkoi loistaa.

Isäntä meni pellollensa. Siellä oli väki koossa. Toiset istuivat pyörtänöllä, toiset seisoivat valmiina työhön.

Se oli nyt enimmästään semmoista väkeä, joka palkan himosta taikka talkoon halusta taikka pakosta oli kokoontunut tähän. Sillä Siuron maalla asui joukko mökkiläisiä, jotka asunto-paikastansa maksoivat veroa sillä, että he kiireinä aikoina suvella tekivät päivä-töitä ja perunan otolle toivat vielä lapsensakin.

Vaan siitä verotyöstänsä saivat he usein päivä palkan joko jyvissä taikka perunoissa. Ainakin saivat he niinä päivinä hyvät ateriat talosta.

Vasta puolipäivästä oli varsinaisen talkooväen tapa saapua.

Ne olivat semmoisia, joiden Siuron isännän kanssa ei ollut mitään erityistä tekemistä, vaan jotka naapurisuuden vuoksi tulivat väkeä lisäämään näin kerran vuodessa, milloin enintä väkeä tarvittiin.

Ne olivat kylän miehet ja heidän poikansa ja tyttärensä ynnä setämiehet, vävyt, miniät ja langot kylän taloista.

Tämmöinen päivä oli se suuri vuoden kesti, jolloin kaikki uudistivat vanhaa tuttavuutta ja jolloin kaikki salaiset vihat ja nurjamielisyydet karkoitettiin pois kyläläisten kesken.

Siuron rusthollari maksoi vuoronsa sillä, että hän lähetti väkensä heidän talkoihinsa.

Kun rusthollari saapui vainiollensa, nousi kaikki siellä oleva väki seisaallensa — nimittäin ne, jotka pyörtänölle olivat istahtaneet. He olivat kaikki valmiit köyristämään selkäänsä ja alkamaan leikkuun.

Mutta ennenkuin isäntä antoi käskyn työn alkamiseen, katsahti hän väkijoukkoon ja havaitsi siinä Puolamäen torpparin, sirppi kädessä.

"Kas niin, herran terveisiä, Puolamäki," lausui hän ja riensi lyömään Puolamäelle kättä.

Molemmat olivat kookkaat miehet, torppari yhtä arvokas muodoltaan kuin isäntäkin.

"Mikset taloon ensin tullut? Tyttäresikin on siellä. Ja Ivar." — —

"Ivar on täällä," vastasi tämä, kuin sotamies väepelin huutoon.

"Niin, mikset taloon ensin tullut" — hän aikoi sanoa aamukahville — mutta hän arveli, ettei Puolamäki siitä suurtakaan pitänyt, sentähden hän lisäsi — "tytärtäsi tervehtämään?"

"Tyttäreni menestyy arvaten hyvin emännän turvissa," vastasi Puolamäki tyvenesti. "Minä tulín tänne, käskyn mukaan päivä työlle."

"Hm, päivätyölle. Tiedäthän mitä päivätöitä nämät ovat. Jokainen tahtoo näissä nähdä tuttavansa ja ystävänsä."

Väki-joukko alkoi jo tulla levottomaksi. Se oli valmis työhön ja oli tottunut alkamaan sen isännän käskystä, joka tavallisesti ennen oli lausunut sen käskyn lyhyesti ja arvokkaasti. Nyt hän piti puheita tuttavuudesta ja ystävytydestä ja torpparien tyttäristä. Se oli kaikki outoa.

Siuron isäntä kuitenkin pian havaitsi tuon levottomuuden ja että hän helposti kadottaisi valtansa, jollei hän heti ottaisi vanhaa "käskevää" ja "komentavaa" muotoansa.

Sentähden hän kääntyi väkijoukon puoleen ja lausui lyhyesti:

"Jokainen sirpillä varustettu mies ja nainen alkaa näiden sarkain päästä" — hän viittasi kädellensä, osoittaen sarat — "ja sitte tuonne. Työn mukaan annan minä lisää määräyksiä."

Lisää määräyksiä ei kaivattu. Jokainen ryntäsi työhön tarmonsä takaa.

Akat koettivat päästä rinnatusten keskensä niin paljon kuin mahdollista.

Sirppi käy nimittäin heiltä sitä terävämmin ja rivakkaammin oljessa, jota nopeammin he ovat tilaisuudessa liikuttamaan kieltänsä.

Ainetta ei puuttunut työltä. Olki oli sakeata sirpille ja eilis-iltaiset tapaukset yhtä sakeata kielelle.

Tulipalo ja Ruikan emäntä ja Liisa ja Liisan äiti. — — —

Mainituita asianomaisia ei näkynyt talkoossa tänäpäivänä. Mutta sehän oli hyvin luonnollista. Ruikan emäntä oli pahoilla mielin puu-pinoistansa, jotka paloivat.

Ja Liisa oli pahoillansa siitä tylyydestä, millä häntä oli kohdeltu Ruikan tanssissa. Ja Liisan äiti oli kiukussa samasta asiasta.

Kummako siis, ettei yksikään heistä ollut talkoossa.

Joku tiesi senkin, että nimismies tänäpäivänä pitäisi poliisi tutkintoa tuosta halkoin palosta.

Mutta koska hän arvattavasti ei saisi mitään selkoa yhdellä kerralla, tulisi ehkä monta poliisi-tutkintoa pidettäväksi siitä asiasta.

Aurinko paistoi ja työ eteni ja miehet leikkasivat ja akat leikkasivat ja kielet puhuivat. Ja etäämmälle olialle kuului kaikki yhtenä suhinana.

Ajattelemme että kun heinäsiirrat itäisillä mailla pilvenä lentelevät ilmassa ja laskevat vehnä-eloon ja syövät kaikki, niin ne pitävät samanlaista suhinaa.

Mutta tässä oli se eroitus, ettei eloa syöty. Kaikki säästettiin, eikä mitään varissutkaan. Sillä isäntä oli saanut talkoonsa otollisella ajalla, niinkuin tavallisesti. Tähkäpäät pysyivät oljen kaatuessa yhtä täysinäisinä kuin ne olivat pystyssä ollessaan.

Se, joka ensimmäiseksi tätä seikkaa tutki, oli tietysti isäntä itse.

Hän arveli että pieni pilvi, peittämään paahtavaa aurinkoa, ei olisi liiemmäksi. Mutta hän oli kiitollinen siitä, mitä taivas sillei, eikä tahtonut nurista. Hän oli valinnut, parhaan ymmärryksensä mukaan, soveliaimman päivän. Ja jollei se ollut hänelle onneksi, oli hän siihenkin tytyväinen.

Moni näkee vainionsa täynnä tähkäpäitä ja tähkäpäät täynnä jyviä ja kuitenkin saa hän riihestä

huonon tulon. Syy tähän on ehkä se että suurin osa tuloista on varissut pellolle. Siitä tulee vähemmän leipää sinä vuonna. Mutta pelto on hyötynyt ja antaa ehkä tulevana vuonna sitä runsaamman sadon, jollei varikset sitä ennen ehdi korjaamaan, mitä varissut on.

Varis on ehkä siitä saanut nimensäkin.

Työ kävi uhkamäärilleen.

Kouruuksia kaatui maahan paljon. Mutta kun jokamies leikkasi eikä kukaan sitonut, oli isännän pakko käskeä niitä, jotka hän siihen katsoi soveliaimmiksi, lakata leikkaamasta ja ruveta sitomaan.

Ja sitte tuli korjata sitomia "kokkosiin."

Se oli aina ennen ollut isännän asia. Mutta tällä kertaa hän näki mahdottomaksi tehdä kokkosia yksin niin paljon kuin eloa maahan leikattiin.

Sentähden hän käski Puolamäen isännän pysäyttämään leikkuusta ja tulemaan hänelle avuksi kokkosien tekoon.

He eivät kuitenkaan paljon puhuneet keskensä, tätä työtä tehdessään. He olivat vanhat miehet molemmat, että he olisivat kyenneet kieltänsä väsyttämään.

Kello oli ehkä noin kahdeksan aamulla. Työ oli käynyt jotenkin säännöllisesti sen kahvin päälle, jota talossa aamulla tarjottiin.

Mutta nyt näkyi talkooväki ikään kuin odottavan jotain. Se oli tavallista siinä talossa. Ja sen tiesi jokainen. Sen vuoksi lakkasi vähitellen kielen väsytyks, ja sirppien liike tuli hitaammaksi.

Isäntä katsoi levottomasti taloon päin.

Ja sieltä tuli aivan oikein Mari ja Severin.

Edellisellä oli kannettava suuri sangallinen koppa. Jälkimäinen kantoi tuommoista uuden aikaista pläkki astiata, jolla rautatietä pitkin kuljetetaan maitoa Helsinkiin taikka johonkuhun rautatien ohella olevaan meijerihin.

Kummankin kannettava oli jotenkin raskas. Se näkyi. He olivat uhalla ottaneet kantaaksensa kuormansa.

Matka ei ollut pitkä, vaan sittenkin oli kummallakin liaksi.

"Kunpa vain jaksaisin väen luokse", huokahutti Severin, "kylläpä sitte pian helppo tulisi."

Samaa ajatteli Mari. Mutta hän ei siitä asiasta lausunut mitään. Emäntä oli tarjonnut hänelle apua, vaan hän oli kieltänyt ottamasta.

Molemmat olivat nuoret ja voimakkaat. Uhkamielisesti olivat he kumpikin lähteneet takkaansa tuomaan.

Severinin täytyi vaikeroita. Mari ei vaikeroinnut.

Se eroitus nähdään joskus miesten ja naisten välillä. Siinä kun mieheltä pääsee valitus-huuto ei nainen tavallisesti lausu sanaakaan.

He saapuivat onnellisesti elovainiolle, Severin nikahtumaisillaan, Mari vähän rusottavampi kuin tavallisesti, mutta ei hengähtäenkään enemmän kuin muulloisin.

Myöntäkäämme kuitenkin, että Severinillä oli raskaampi kannettava.

"Ensimmäiselle, jota minä talkoossa lähestyn," lausui Severin vihoissansa, "juotan minä puolet tästä hinkasta, vaikka se olisi oma isäni."

"Et häntä ainakaan pakolla juottaisi," vastasi tyttö, "ja vapaaehtoisesti juo hän juuri sen verran kuin häntä janottaa."

Severinin ja Marin kantamat eivät kuitenkaan olisi riittäneet aamu-eineeksi sille joukolle.

Sentähden tulikin kohta heidän perässänsä palkka tyttöjä, kantaen samanlaisia tuotavia.

Näitä nyt Mari rupesi jakamaan työväelle. Ne olivat valmiiksi tehtyjä kelpo voileipiä, jotka olivat katetut juuston ja paistetun lihan liuskoilla. Niistä hän tarjosi ensimmäisen isännälle.

"Kas niin", sanoi isäntä, hyvissä mielin, "sinähän kiltti tyttö olet, joka tulet meidän uupuneita voimiamme virkistyttämään."

"Onhan laissa sanottu jotain, joka tähän sopii, vaikken minä tahdo sitä sovittaa teihin."

"No mitä se olisi?"

"Ei sinun pidä riittä tappaman härjän suuta sitoman. Ja työn tekiä on palkkansa ansainnut."

"Ja miksi ei se minuun sopisi, onpa sitä pappeihinkin sovitettu."

"Minä ajattelin, ettette tahtois sovittaa itseenne sen lauseen ensimmäistä osaa."

"Sinä olet kuria täynnä, tyttö", sanoi isäntä naurahtaen. "Etkös tiedä että härkäkin on kunniallinen työn tekiä siellä, kussa sitä työhön käytetään?"

Mari rupesi jakailemaan voileipiänsä väelle. Ja Severin kaasi hinkastansa jokaiselle tuopillisen tukevaa "tupulttia", josta ei mallasvoima suinkaan puuttunut, sillä se oli juoksutettu emännän kuurnasta.

Severin tarjosi hänkin isällensä ensimmäisen siemauksen, vaan ei rohjennutkaan hänen suhteensa täyttää uhkaustansa, vaan seurasi Maria.

Emme ole vielä tähän asti, muistaaksemme, kuvanneet lukiattarillemme Marin muotoa.

Se on ollut ehkä väärin meiltä, koska kaikki miespuoliset ovat häneen niin suostuneet, yksin tuo jäykkä ja totinen Siuron isäntäkin.

Olemme nähneet, kuinka hänkin vaihteli sanoja ja lasi leikkiä Marin kanssa.

Se ei kuitenkaan tullut ainoastaan siitä, että Marilla oli kaunis ulkomuoto, vaan pikemmin siitä että isäntä oli havainnut tytön mielen laadun uljaaksi.

Mutta tyttö oli todellakin kaunis.

Mitaltaan oli hän muita tavallisia tyttöjä vähän pitempi ja varreltansa sorea. Se teki että hänen liikuntansa ja käyntinsä oli muita ylevämpi. Hänen käytöksessään ja puheessaan ilmaantui jotain tyventä ja tasaista, joka osoitti mielen jäntevyyttä.

Hän oli nyt vaetetettuna samanlaiseen kansan pukuun, kuin missä hänen ensikerran tapasimme eilisaamuna kotonansa Puolamäellä.

Hame ja liivi oli hienosta villakankaasta. Niihin oli kudottu tai ommeltu muutamia punaisia nauhoja, jotka vähän kirkastivat tummaa vaatteusta. Mutta hiat ja kaulus olivat sen siaan loistavan valkoiset.

Marin kasvot olivat suven mittaan kelpolailla ruskettuneet. Mutta hän, niin kuin moni muukin tyttö, tahtoi pitää otsansa valkoisena. Ja sen vuoksi oli hänen päänsä ympäri sidottu ihka valkoinen liina jonka alta paksut kullan keltaiset hius-palmikot loistivat auringon valossa.

Mari oli sitä viehättävää naislaatua, jolla, vaikka hiukset ovat vaaleat, kuitenkin silmät ovat ruskeat. Ne painuvat polttavasti sen nuorukaisen sydämeen, jonka silmiin ne katsovat.

Mari piti tavallisesti silmänsä peitossa, pitkäin tummain ripseitten alla.

Mutta sitä vaarallisempi oli hänen katsantonsa, kun hän ylensi ripseensä ja loi silmäyksen johonkuhun.

Itse Siuron isäntä tunsu värähdyksen niistä.

Mutta Siuron isännän tunteet eivät olleet samaa laatua kuin nuorukaisten.

Hänellä ei ollut tytärtä. Eikä käy väittäminen, että hän tähän asti oli juuri tytärtä kaivannutkaan.

Mutta sitte eilisillan oli hänessä herännyt tuo outomainen kaipaus.

Ja kun hän aamulla noustessaan ensimmäiseksi tapasi Marin, oli se tunne ottanut hänessä selkeämmän muodon.

Marin vienous ja suloisuus, joka melkoisesti sotei sitä päättäväisyyttä vastaan, millä hän ehtoolla oli lausunut kieltonsa Severinille, vaikutti kummallisesti ukon mieleen.

Hän ei ennen koskaan ollut tarkemmin katsellut tytön ulkomuotoa. Se oli ollut hänestä yhden tekevä minkä näköinen Puolamäen tytär oli. Sen verran hän oli nähnyt ja kuullutkin, että Mari oli sievä muodoltaan.

Mutta se rusottava nuoruuden ja neitsyyden hohto, mikä työssä kuvasti, sen huomasi hän vasta aamulla ensikerran.

Vaan silloinkaan ei hän tullut läheltä katsoneeksi tytön silmiä, jota osaksi esti sumukin.

Nyt, kun Mari kopastansa tarjosi hänelle tuomisiansa, katsoi ukko tytön silmiin.

Mari vastasi silmäykseen — eikä isäntä luullut ikänä niin kirkkaita tähtiä nähneensä.

Mutta Mari ei kauvan viipynyt silmäyksiä vaihettamassa, vaan riensi tervehtämään isäänsä, joka vähän matkaa siitä rakensi kokkosia.

"Melkein minä pelkään," lausui Siuron isäntä itsellensä, "että tuo tyttö kaikessa kainoudessaan on niin ylpeä, ettei häntä rukoilemallakaan saa miniäksi. Kuka niiden semmoisten tietää."

Siuron isäntä, joka tähän asti oli elänyt siinä voiton varmuudessa, että ketä ikänensä hänen poikansa pyytäisi avioksensa, se ei rohkenisi kieltäytyä.

Hän oli ylipäänsä kaikissa pyrinnoissään päässyt tarkoituksensa perille.

Ja jota vanhemmaksi hän tuli, sitä varmempi oli hän voitosta, milloin hän jotain yritti.

Mutta nyt saatti kaksi kirkasta tytön silmää ukon epäileväksi. Hänen mielestänsä oli Mari liian ylevä hänen pojallensakin.

Semmoinen valta on kauneudella. Ukko muuttui melkein ujoksi ja katsahti välin sivulta ja salaa Marin käyntiä, kun tämä liikkui elovainiolla jakailemassa talkooväelle annoksiansa.

Mari oli aina arka kengistänsä ja piti ne siistinä, jos askareet joskus vaativatkin hänen tahraamaan muun pukunsa.

Naisen aistilla hän ymmärsi, ettei mikään niin säilytä ihmisten hyvää ajatusta kuin puhtaat jalkineet.

Ja nytkin ne kiilsivät puhtaudesta, siinä kun hän käveli väen joukossa sänki pellolla.

Ja Severin vaelsi Marin seurassa.

Se oli tietysti viran puolesta. Sillä hänen velvollisuutensa oli tarjota juotavaa sitä myöden kuin Mari tarjosi syömistä.

Mutta näyttipä ainakin siltä kuin nämät kaksi olisivat olleet yhteen sidotut, tahi oikeimmin sanoen, ettei Severin päässyt erkanemaan Marista.

Hän oli ikään kuin näkymättömillä kahleilla kiinnitetty tyttöön, niin että mihin Mari meni, sinne täytyi Severinkin mennä.

Se oli kyllä emännän käsky, mutta kaikille näkyi niinkuin siinä olisi ollut jotain muutakin.

Tämän kaiken havaitsi isäntä. Ja hän, joka ennen isällisessä itse-rakkaudessaan oli katsellut Severinin hyväksi mille rusthollarin tyttäreille hyvänsä, nyt tuskin luuli häntä Marin vertaiseksi.

Se tuli siitä eriskummaisesta kunnioittamisesta, mihin hänen mielipiteensä Marin suhteen olivat näinä viimeisinä hetkinä eksyneet.

Severin oli kaikessa tapauksessa reipas ja pulska nuorukainen — epäilemättä pulskempi kaikista koko pitäjässä.

Ja sisällisten luonnon lahjainsa puolesta veti hän vertoja kenelle hyvänsä.

Ja siinäkin, missä hän kulki Marin rinnalla elovainiolla, oli hän tyttöä puolta päätä pitempi. Mutta hänen isänsä toivoi että hän olisi ollut koko päätä pitempi ja varustettu monta vertaa enemmän luonnon lahjoilla, kuin hän todellakin oli.

Olemme jo osoittaneet ettei Mari ensinkään halveksinut Severiniä. Päin vastoin piti hän häntä rakkaana — ehkä rakkaampana kaikista.

Ainoastaan Severinin isän tähden oli Mari kieltänyt Severinin ajattelemastakaan avioliittoa heidän

keskensä.

Tällä tavoin syntyy risti riitaisuuksia ihmisten kesken pelkkien luulojen tähden.

Tuskinpa ansainnee jatkaa enempää kertomusta talkoosta. Jokainen tietää kuinka siinä käy.

Mainitsemme vain lyhyesti, että kun väki oli saanut tämän tukevan aamuravintonsa, oli se taas valmis ahkeraan työhön aina kello kahteentoista, jolloin soitettiin päivälliselle.

Se oli runsas ja voimakas, niinkuin rikkaassa talossa ainakin, ja kesti tunnin, jonka jälkeen vielä pidettiin vähän lepoaikaa. Sitte mentiin taas elovainiolle, johon nyt rupesi kokoontumaan nuorta talon väkeäkin kylästä. Se saatti työn jos mahdollista vireämmäksi entistään.

Severin ja Mari eivät ensinkään kerinneet leikkuulle, heillä kun oli isännyyden ja emännyyden toimet huolenansa — se on: hankkia kotoa ja tarjota virvoituksia työtä-tekeväälle väelle.

Kun ehtoo tuli, olikin kaikki elo maassa. Sitte seurasi päivän paras osa: iltateria ja tanssit.

Isäntänä täytyi nyt Severin olla pää-kavalieri. Sillä nämät tanssit eivät olleet tavallisia kylätanssia, vaan koetettiin niille saada vähän siveämpi muoto. Severin oli pakko muistaa kaikkia talon tyttäriä taikka niin monta heistä, joiden kanssa hän ehti polkata.

Marikin olisi ollut hyvässä vuorossa. Sillä kaikki nuoret talon isännän alut tahtoivat kunnioittaa häntä, joka tänä pänä oli emännyyttä pitänyt. Mutta hän syytti juuri sen emännyyden toimia. Ja ainoastaan aika harvat nuorukaiset saivat hänen tanssiin keskellä askareita temmatuksi, ja Severin vain yhden kerran.

Marin ei tehnyt mieli tanssiin, sillä hänen sydämensä ei ollut niin keveä, että se olisi häntä miellyttänyt.

Sentähden oli hänen mukava syyttää askareitansa, eikä hän siinä puhunutkaan muuta kuin totta.

Sillä paljon oli tekemistä talkoon loputtuakin, vaikka emäntäkin kehoitti häntä olemaan iloisena muiden kanssa.

Se, joka myöskin tahtoi vallita osan Marin iltaterian aikaa, oli Siuron isäntä itse. Hän pyrki selvyyteen siitä mitä hänen mielessänsä oli ollut sitte eilisillan ja sitä johtanut uusille poluille.

Sentähden hän piti varalla, kun Mari liikkui toimissaan, ja tarttui hänen käsivarteensa. "Kuules, Mari," lausui hän, "huvittaahan sinua kävelyt kuuvalossa."

"Huvittaa niin," vastasi Mari, säikähtymätä; "kun aikaa on — ja kelpo kumppani."

"Tahdot sillä kohta paiskata minulle rukkaset, minä kun olen vanha?"

"Vanhojen kanssa on turvallisempi kävellä kuuvalossa, kuin nuorten. Minä tulen teidän kanssanne."

Mari arvasi, että Severin oli puhutellut isäänsä, vaikkei hän käsittänyt milloin se olisi tapahtunut, jollei yöllä. Sillä koko päivän oli Severin häärännyt samoissa toimissa kuin Marikin. Mutta tytönkin mielestä oli parasta, että tultaisiin asiassa selville. Hän arveli, että Siuron isäntä nyt julistaisi hänelle, että tämä oli viimeinen kerta, jolloin hän, Mari, oli tässä talossa toiminnut emännöitsijänä.

Mutta ei hän peljännyt kovia sanojakaan, sillä hänen oma-tuntonsa oli puhdas.

Isäntä johti heidän kulkuansa juuri samalle ranta polulle, missä he eilis illalla olivat käyneet. Siellä he istuivat isännän penkille. Ukko lausui:

"Minä aivon puhua sinun kanssasi Severinistä. Tehän olette vanhat tuttavat."

"Niin, lapsuudesta saakka," vastasi Mari, "ja erittäin rippikoulun ajalta."

"Sen rippikoulun jälkeen lähetin minä Severinin maanviljelyskouluun. Hän oli silloin kahdeksantoista vuotias."

Ukko puhui tämän ikäänkuin itsekseen.

"Ja siitä ajasta on kulunut kaksi vuotta," jatkoi Mari ukon puhetta.

"Niin, oikein, kaksi vuotta, eikä Severin ole sillä aikaa mitään unhottanut."

"Mitä hänen olisi pitänyt unhottaman?" kysyi Mari.

"Sinun."

"Minun? Senkö vuoksi hänen lähetitte maanviljelyskouluun?"

"Osittain senkin vuoksi," sanoi Siuron isäntä, "vaan myöskin tietysti hänen opiksensa."

"Mutta ettehän syytä minua, että minä olisin Severiniä kehoittanut pitämään minua muistossaan. Me emme koskaan ole olleet kirje-vaihdossa."

"Minä luotan sinun sanaasi. Vaan kuitenkin olet sinä pysynyt hänen muistossansa."

"Se on kyllä ikävä," sanoi Mari, "koskette sitä tahtoisii sallia."

"Entäs sinä, Mari? Onko se sinunkin mieltäsi vastaan, että hän sinua on muistanut?"

"Teettekö minusta pilkkaa, isäntä, vai miksikä niin kysytte?"

Isäntä ei tehnyt pilkkaa. Hänen kasvonsa olivat hyvinkin vakavat kuuvalossa.

Hetken oltuansa ääneti, lausui isäntä:

"Tiedätkös mitä, Mari, minä istuin tässä eilisillalla ja kuulin koko teidän keskustelunne."

"No, sittehän tiedätte minun ajatukseni."

"Tiedän niin. Ja se on osittain muuttanut minun omat ajatukseni."

Isäntä oli taas hetken aikaa vaiti eikä Marikaan mitään virkkanut. Yhtäkkiä ukko kysyi.

"Tunnetko Severinin koko luonnetta?"

"Kuinka niin?"

"Luulisitko tulevasi toimeen hänen kanssansa avioliitossa taikka — — oikeimmin sanoen — — luuletko, että te menestyisitte yhdessä; sillä se on minun suhteeni tässä pää asiana?"

"Sitä en ole tullut epäilleeksi, yhtä vähän kuin ajatelleeksikaan. Minun ei ole sopinut sitä ajatella."

"Sen kuulin jo eilen. Ja se on tuottanut mieleeni koko joukon uusia mietintöjä."

"Ja mitkä ne olisivat?"

"Niitä on paljon, niinkuin sanoin, eikä ne ole yhtä haavaa selitettävissä. Mutta yksi niistä on se että kunto ja järkevyys ovat paremmat kuin rikkaus."

Marin mielestä ukko nyt lasketteli arvoituksia. Hän ei saattanut aavistaakaan, mihin isännän ajatukset johtaisivat.

"Minä olen tähän asti ajatellut," jatkoi rusthollari, "että minä parhaiten katsoisin poikani etua, jos hankkisin hänelle rikkaan emännän."

"Niin on Severikin sanonut — taikka oikeimmin, hän sanoi sen eilen, sillä emme koskaan ennen ole niistä asioista keskustellut," selitti Mari totuuden mukaan.

"Mutta joskus ja useinkin," jatkoi isäntä omaa puhettansa, "on suuretkin tavarat nähty äkki-huomaamata katoavan, olletikin ne, joita helpolla on saatu."

"Se kyllä on tosi," lausui Mari, sanoaksensa jotain.

"Ja minä pelkään, ettei Severinissä olisi miestä säilyttämään helpolla saatuja tavaroita," lisäsi isäntä.

"Kuinka niin? Eihän Severin mikään tuhlaaja ole."

"Hänellä ei ole ollut suuria tuhlettavia, niin ettei siitä asiasta tiedetä mitään päättää. Mutta juuri sen vuoksi olen minä päättänyt antaa hänen itse luoda tulevaisuutensa — työllä ja taidolla, jos hänellä taitoa on."

"Aivotteko hänen hyljätä taikka ajaa pois kotoa? Ja ehkä minun, onnettoman, tähteni!" huudahti Mari, tuskaantuneena.

"En sinun tähtesi, — en hyljätä, — vaan Severin omaksi hyödyksi. Hän on maanviljeliä. Moni on alkanut taloutensa vähemmästä kuin tyhjästä. Severin ei tarvitse alkaa aivan tyhjästä. Mutta hänen tulee näyttää miksi hän kelpaa. — — Ja kuules, Mari, nyt ei mikään estä sinua ottamasta Severiniä aviomieheksesi, jos sinä hänestä pidät."

"Ja olla teidän vihanne lapsi."

"Sinä et ole minua vieläkään käsittänyt. Minä sanoin äsken, että kunto ja järkevyys ovat paremmat kuin rikkaus. Nyt sanoen suoraa, etten soisi ketään niin halusta miniäkseni kuin sinua. Sinä olet ainoa, joka saatat tehdä Severinistä miehen. Ja minä tiedän, ettet sinä pelkää köyhyyttä."

"En minä ole tottunut rikkauteen, mutta Severin on."

"Jos hän on, niin hän saa totuttaa itsensä siitä pois. Se on hänelle terveellistä."

"Minä en tahdo olla siihen syypää."

"Sinä et olekaan. Jos joku on siihen syypää, niin se tietysti on hän itse. Mutta sinun tulee häntä lohduttaa. Siihen sinä olet syypää," sanoi ukko, vähän ivalla. "Ja nyt minä menen hakemaan Severin tänne. Te saatte itse keskustella ja tuumia tulevaisuudestanne."

Ja ukko läksi, ja Mari jäi.

Se oli raskas hetki tytölle. Hän tunsu itsensä syyttömäksi, mutta kuitenkin syypääksi siihen, mitä isä nyt oli päättänyt pojastansa. Vaan millä tavoin olisi hänen käynyt sitä välttäminen?

Severin kaipasi Maria ja etsei häntä väkijoukosta ja äitinsä luota ja taas väkijoukosta, vaan ei löytänyt. Käydessään näin edestakaisin, kohtasi hän isänsä.

"Severin," sanoi isä, "Mari odottaa sinua puiston rannalla. Hänellä on sinulle jotain sanomista."

Severin riensi rannalle.

"Mari, Mari, missäs olet?" huuteli hän.

Mari sai tuskin vastatuksi. Hän oli sillä välillä ehtinyt puhkea itkuun, eikä olisi tahtonut sitä näyttää Severinille.

"Sinä olet puhutellut isääni?" kysyi hän.

"En ole. Isäsi on puhutellut minua."

"Ja? — — —"

"Suostui ottamaan minun miniäksensä ja käski meidän sitte mennä niin pitkälle kuin tietä kestää."

"Ja sinä lupasit?"

"En minä tiennyt luvata. Ethän sinä ole pyytänyt minua sillä kaupalla."

"Juuri sillä kaupalla olen minä sinua pyytänyt, Mari."

"No, lähdetäänpä sitte yhdessä maailmaa vaeltamaan!" sanoi Mari ja koetti hymyillä.

He eivät kuitenkaan heti lähteneet, vaan istuivat siinä kauvan aikaa kuuvalon iltamassa, luoden rusottavia tulevaisuuden kuvia.

Ja me, jotka tämän jutelman olemme luoneet, saisimme tähän sen lopettaa. Ja ehkä lukiattaremme siihen tytyisivätkin.

Sillä useimmat romanit loppuvat tavallisesti siihen, että ne kaksi nuorta, joista niissä puhe on, joutuvat keskenänsä kihloihin.

Mutta niitä on romaneja, jotka välin kestävät kauvemmin. Ja tässä jutelmassa mainittu henkilöiden kohtalot eivät ole tulleet kaikin puolin ratkaistukseen sillä, että Severin ja Mari tekivät elinkautisia lupauksia toinen toisellensa. Itse heidänkin kohtalonsa vaatii kehittämistä. Sentähden sanomme vain:

Edellisen osan loppu.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of

the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To

SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.